N°. 1. **Donderdag 20 Maart 1902.** **2de Jaargang.**

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.10
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

REDACTIE: De 4de Commissie, aan welke de verspreiding van populaire kennis omtrent Oost- en West-Indië is opgedragen.

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd aan de Redactie, en gezonden aan den Heer G. E. V. L. VAN ZUYLEN, *Voorzitter der Redactiecommissie*, **7a Heerengracht**, of den *Secretaris*, Mr. G. VAN SLOOTEN AZN., **43 Conradkade**, beiden Den Haag.

Voor de Administratie en Advertentiën wende men zich tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" **Haagpoort 4,** Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Mededeelingen:

I. **van de afdeeling 's-Gravenhage.**

CONVOCATIE

tot de

JAARLIJKSCHE ALGEMEENE VERGADERING

der afdeeling 's-Gravenhage, op
Zaterdag 29 Maart des avonds 8 uur
in het gebouw
Heerengracht 4.

AGENDA:

a. Verkiezing van het Bestuur;
b. Rekening en verantwoording over het geldelijk beheer;
c. Jaarverslag;
d. Benoeming van leden in het Hoofdbestuur der Vereeniging „Oost en West";
e. Nadere bespreking van het huishoudelijk reglement;
f. Eventueele voorstellen aan de algemeene vergadering der Vereeniging „Oost en West".

Het Bestuur:
N. VAN ZUYLEN—TROMP, *Presidente.*
G. B. H. H. GONGGRIJP, *Vice-President.*
M. TEN BOSCH—BOSSCHER, *Penningmeesteres.*
Mr. G. VAN SLOOTEN AZN., *Secretaris.*
ELISE A. HAIGHTON.
E. KUNST—HEYNNEMAN.
MR. D. MOUNIER.
MR. A. SLOTEMAKER.
M. TERSTEEG—PRONK.

OOST en WEST.

Afdeeling UTRECHT en OMSTREKEN.

CONVOCATIE.

Algemeene Vergadering

op Zaterdag **22 Maart** 1902 te **7½** uur n.m. in **Irene** (Zaal 3).

AGENDA:

A. art. 10 sub a t/m. c.
B. „ 10 „ f.
C. „ 10 „ e.
1°. Twee voorstellen van het Bestuur.
2°. Een idem „ „ lid D. F. ROMEIN.
3°. „ „ „ de leden mevr. J. W. WEUSMAN—LUITJES en den heer D. F. ROMEIN.
D. art. 10 sub d.
Treden af: mevr. J. E. van Oeveren—van Schaik en de heer C. H. L. Baelde; l. g. stelt zich niet herkiesbaar.

Namens het Bestuur,
De Secretaris-Penningmeester,
D. F. ROMEIN.

Voor den noodlijdenden Javaan

werd in de afgeloopen week door de Redactie van ons blad in dank ontvangen:

Van Bgn. te den Haag.	f	10.—
„ Bnk. id.	„	5.—
„ C. W. T. op verzoek van Blanda in de Controleur	„	1.—
Van twee gesjochte jongens uit B. bij Maastricht	„	1.—
Van J. P. K. te Delft	„	7.80
„ v. E. te Amsterdam	„	5.—
Te samen. . .	f	29.80
Bleef In kas . .	„	300.10
Totaal	f	339.90
Wissel genomen ter verzending naar Java	„	299.35
Rest in kas . .	f	40.55

Van het „Deventer-Dagblad" kregen wij bericht, dat het blad eene oproeping tot bijdragen had geplaatst, waarop reeds f 26 was ingekomen, die ons zouden worden toegezonden. Wij nemen den oproep der redactie van de D. C. in zijn geheel over:

„Een onzer lezers, begaan met den ontzettenden nood, die geleden wordt door duizenden op Java, en uit ervaring wetende, dat de Regeering alleen niet bij machte is, ook maar eenigszins te voorzien in de behoefte, doch dat particuliere hulp dringend noodzakelijk is, waar honderden en honderden den hongerdood nabij zijn of reede sterven, verzoekt onze medewerking voor de inzameling van gelden ten behoeve der noodlijdenden op Java.

Wij zijn daartoe gaarne bereid, en zullen alle giften, die ons vóór 20 Maart a s. worden toegezonden, overdragen aan het hoofdbestuur der Vereeniging *Oost en West* te 's Gravenhage.

De bovenbedoelde lezer, de heer F. E. v. H. te T., ging met een goed voorbeeld voor; hij stelde ons f 25 ter hand.

Van onze lezers hebben velen het schoone, thans zoo zwaar bezochte Java zelf aanschouwd, of zij worden door familie- of vriendschapsbanden af handelsbetrekkingen er dagelijks aan herinnerd. Wie hunner wil nog iets afzonderen voor den armen, hongerenden Javaan? Elke gift, hoe klein ook, is welkom, zal in ons blad vermeld worden en, zooals wij boven zeiden, aan het hoofdbestuur der Vereeniging *Oost en West* worden opgezonden.

DE REDACTIE.

Het Haagsche Vaderland begint zijn Tweede Blad van Dinsdag 18 Maart als volgt:

Voor de Javanen

Wij ontvingen van een Oost-Indisch bestuursambtenaar een artikel, dat tot onzen spijt te uitvoerig is om te kunnen worden geplaatst.

Maar de schrijver zal de laatste zijn om het ons kwalijk te nemen, dat wij toch deze zinsnede uit zijn opstel citeeren:

„„'t Is zonderling, bij gelegenheid der Krakatau-ramp aarzelde Nederland geen oogenblik hulp te verleenen; toch beteekende die ramp weinig, vergeleken bij de ellende, die thans op Java heerscht; van de gevolgen dier ramp hebben Anjer, Tjaringin en de Lampongs zich reeds sinds lang hersteld; de ellende op Java echter is chronisch en zal slechts met uiterste krashtsinspanning van het geheele Nederlandsche volk te verdrijven zijn. Ach, dat men het toch eindelijk eens begreep!""

„Oost en West" spant al zijn krachten in. Wij willen niet nalaten ook het onze te doen. Welk Kamerlid zal in de volksvertegenwoordiging de zaak ter sprake brengen?

Men bedenke dat voor Zuid-Afrika ook reeds het buitenland zorgt, maar Java heeft op Nederland alleen te rekenen."

Met sympathie zal dus zeker door het Vaderland en naar wij hopen ook door de andere Haagsche bladen, onze schaalcollecte op Vrijdag 21 Maart a.s. aan onze stadgenooten worden aanbevolen.

Aan onze leden en lezers behoeven wij dit zeker wel niet te doen.

Aan medewerking ook buiten de kringen van Oost- en West-Indiërs ontbreekt het ons gelukkig niet bij den voorbereidingsarbeid. Het zou echter kunnen zijn, dat wij nog *collectanten* te kort kwamen en daarom verzoeken wij *dames* of *heeren*, die voor den Javaan wat over hebben, zich nog vóór Donderdag 4 ure n. m. op te geven aan 't Bureau Heerengracht 4.

Wij laten hieronder den inhoud van het strooibiljet volgen, waarvan 20.000 exemplaren in de stad werden verspreid:

Stadgenooten,

Sedert geruimen tijd reeds werd ons schoon en vruchtbaar Java door een samenloop van onheilen getroffen; de nood onder de Inlandsche bevolking **is er zeer hoog gestegen!**

Men moge het **rijstnood** noemen, in werkelijkheid is het **hongersnood**. De door gebrek aan voedsel uitgeputte Javanen, dubbel vatbaar voor de ziekten, die hen teisteren, **zijn aan groote ellende ten prooi**.

De Vereeniging „Oost en West" die reeds sedert bijna een jaar giften voor die arme ongelukkigen inzamelt, heeft thans, nu de nood steeds dringender wordt, besloten **openbare collecten** te doen houden door heel het land.

Met vergunning van Burgemeester en Wethouders zal de **schaalcollecte** in den Haag worden gehouden op **Vrijdag 21 Maart a.s.**

Het zal dan juist een jaar geleden zijn, dat voor de concentratiekampen in Zuid-Afrika een flinke som werd bij elkaar gebracht. Wij vertrouwen er op, dat ook tot verzachting van het zeker niet minder smartelijk lijden onzer bruine broeders en zusters in onze Oost, uwe **milde gaven** niet zullen achterwege blijven.

De heeren J. R. SNOECK HENKEMANS, G. E. V. L. VAN ZUYLEN en C. W. ZWEEGMAN hebben de organisatie en de leiding der collecte op zich genomen.

De collectanten zullen insignes dragen in de Nederlandsche kleuren en voorzien zijn van een uitnoodigingskaart, die tevens, zoo noodig, als legitimatiebewijs kan dienen.

Het Bestuur der Afdeeling Den Haag van de Vereeniging „Oost en West".
Mevr. N. VAN ZUYLEN—TROMP, *Presidente.*
G. P. H. H. GONGGRIJP, *Vice-President.*
Mevr. M. TEN BOSCH—BOSSCHER, *Penningmeesteres.*
Mr. G. VAN SLOOTEN, *Secretaris.*
Mej. ELISE A. HAIGHTON.
Mevr. E. KUNST—HEYNNEMAN.
Mr. D. MOUNIER.
Mevr. M. TERSTEEG—PRONK.
Mr. A. SLOTEMAKER.

Onze Compagnie-dag.

Het artikel waarin wij onze vreugd te kennen gaven, dat Brinio in 't Sociaal Weekblad ook Indische Maatschappelijke belangen ter sprake had gebracht was juist afgedrukt toen wij zagen, dat *B* in no. 11 onmiddelijk werd gevolgd door een over Indië handelend stuk van den heer mr. J. C. Kielstra getiteld 20 Maart 1602—20 Maart 1902.—

Schrijver schetst daarin het ontstaan der O.-Indische Compagnie en haar krachtig optreden niet alleen als handels-societeit maar ook als publiekrechterlijk instituut, met een leger en eene vloot. Natuurlijk critiseert hij haar beheer, maar toch erkent ook hij, dat de welvaart en de geschiedenis van ons vaderland, de wording van ons tegenwoordig koloniaal bezit, zoozeer verknocht zijn aan het ontstaan der Oost-Indische Compagnie, dat een dag als 20 Maart 1902, waarop het drie eeuwen geleden is, dat zij haar octrooi ontving, niet met stilzwijgen mag voorbij gegaan worden.

En al geeft die herinnering geen reden tot feestvieren, wel toch tot een plechtig herdenken, waarbij de geschiedenis, niet alleen van de O. I. Compagnie, maar ook van de Regeeringen, die haar hebben opgevolgd, ons van veel nut kan zijn en ons menige les kan geven, ten opzichte van het koloniaal beheer.

Volkomen stemmen wij dan ook in met mr. K. waar hij in de laatste alinea van zijn artikel zegt:

„Laat ons liever bij de herdenking van de oprichting der Oost-Indische Compagnie ons nog eens te binnen brengen, dat wij door het besturen van onze koloniën een zware verantwoordelijkheid op ons nemen, dat onze plichten tegenover onze onderdanen daar ginds even groot zijn als tegenover die hier."

Beter Volksonderricht in Indische aangelegenheden.

Wij noemen het een verblijdend verschijnsel, dat meer en meer in de Nederlandsche periodieke pers over Indië wordt geschreven. Voor zooverre wij ons herinneren, lazen wij in 't Sociaal Weekblad, toen het nog onder redactie van Prof. Treub was, weinig over O.-Indië en dit weinige werd nog minder, toen het in handen der tegenwoordige redactie was overgegaan. *Er is echter* ook hier reactie, een nieuwe medewerker *Brinio* brengt een belangrijk onderwerp voor Indië op 't tapijt.

„Waarom wordt er zoo weinig gedaan om de „talrijke misstanden te doen verdwijnen, die in „O.-Indië dringend om verbetering roepen?"

Dit is niet de schuld van de Regeering in Indië, zegt Brinio; evenmin van die in Nederland; ze is de schuld van de uit onwetendheid voortvloeiende onverschilligheid van het Nederlandsche volk!

Aan wien is het echter te wijten, dat het volk uit onwetendheid zoo onverschillig is?

Is de oorzaak daarvan niet zuiver en alleen te wijten aan de leidende mannen in Nederland, die de kennis van Oost- en West-Indië voor hun zelven en voor anderen veronachtzaamden. Na dan ook de Nederlandsche Regeering, waarin die volksleiders om beurten zitting krijgen, verontschuldigd te hebben, leest Brinio ze, zonder dat hem die tegenstelling opvalt, dadelijk de les, wanneer hij vervolgt:

„Is het eigenlijk niet al te gek, dat zelfs zeer „bekwame mannen onder U (het volk) zoo goed „als niets weten van een land, dat gedurende drie „eeuwen zoo'n kolossalen invloed heeft uitgeoefend „op de toestanden in uw Nederland?"

Zeker is het kolossaal gek! Maar nog dwazer is 't en tevens diep treurig, dat die bekwame mannen werkelijk denken, dat zij zich zonder schade voor het eigen land, de weelde dier onwetendheid zullen kunuen blijven veroorloven. Voor hen zijn de diep ingrijpende sociale vraag-

FEUILLETON.

De Klapperboom of Kokospalm.

(*»Cacas nuafera«* L.)

Deze boom is over geheel Indië en tropisch Amerika verspreid, in de lage landen, vooral bij kusten en niet hooger dan 2000 voet boven de oppervlakte der zee (volgens F. van Eeden). De gemiddelde hoogte is 60 voet en 1 voet stamdikte. Het hout van den koker van den tronk is zeer hard en kan van het merg ontdaan, buiten den invloed van het weer, lang duren. De stam, die echter spoedig verrot en door witte mieren wordt aangetast, wordt door de inlanders meest voor bruggen over slootes of beekjes gebruikt, ook wel voor goten of waterleidingen.

De klapperboom is wel een der nuttigste boomen voor den inlander. Geen enkel deel van dezen boom, of de inlander weet er nut of voordeel van te trekken. Zoo gebruikt hij de bladeren voor manden en vlechtwerk (babols, toedoengs, waaiers enz.). Babols zijn manden. toedoengs zijn groote zonnehoeden, die de inlanders op het hoofd zetten tegen de hitte van de felle zon.

Ook gebruikt de inlander de oude bladeren, als vlechtwerk gedraaid, om er beschotten voor kleine hutjes van te maken (kadjang-beschotten). Van de jonge bladeren maakt de inlander de, in Indië, zoo bekende ketoepat-mandjes. De bladnerven voor bezems (sapoe-lidies)

Deze bezems aan lange stokken gestoken, gebruiken de inlanders, even als bij ons in Europa de straatvegers, om straten, erven enz, schoon te vegen. In Indië is het ook de gewoonte om door de baboes, 's middags zoodra de zon is ondergegaan, de ledikanten, waaromheen men gazen, tullen, dan wel vitrage-gordijnen of klamboes heeft met zulke sapoe-lidies (zonder stokken) te beboeten of te bebassen, d. w. z. de muskieten, die zich nog op of in de gordijnen hebben vastgezogen, er uit te slaan of te dooden. Hierna stoppen de babeos de gordijnen aan alle kanten van het ledikant dicht, door ze tusschen de matrassen te wringen, zoodat men 's nachts rustig den slaap kan genieten, zonder door eenig insekt, betzij een hagedis (tjietjak) of door kakkerlakken gestoord te worden.

Ook worden deze lidies of nerven gebruikt als speldjes, bietings genaamd, om b. v. bladeren, waarin de een of ander snoepwaar, vast te spelden of te pinnen. Als satée stokjes. soedjeng genaamd. Satee is vleesch, dat met eenige in Indië bekende specerijen innig vermengd wordt, daarna in kleine stukjes of aan dobbelsteentjes gesneden, aan deze stokjes wordt gestoken en op een houtskool- of beukenvuur geroosterd.

De bloemschede dient voor fakkels. De sappen uit de jong afgesneden bloemsteng worden voor het bereiden van azijn gebruikt, die der jonge vruchten als geneesmiddel tegen groote schurft, een ziekte, die veel onder de inlandsche bevolking heerscht Uit de bloemensteel verkrijgt men soms ook palmwijn, legèn of toewak genaamd. Uit deze legèn bereidt men de Javaansche suiker, goela djawa geheeten.

Naar men beweert, is de goela djawa een probaat middel egen den hoest, en vinden aan »longontsteking lijdenden« tr ook heel veel baat bij, door op kleine stukjes goela djawa te kauwen of te zuigen.

Uit de geraspte cocosnoot wordt olie bereid; het bezinksel, dat uit deze bereiding overblijft heet »tai-minjah" en wordt door den inlander als een lekkernij beschouwt. Vroeger toen de petroleum nog niet in Indië kekend was, werd algemeen de cocosolie in lampen gebrand. Ook bereidt de inlander zijne spijzen met klapperolie.

In de laatste jaren benut men de cocosnoot veel om er copra van te maken en ze bij groote scheeps-ladingen naar Europa ter markt te verzenden.

Daartoe wordt de vrucht van de vezelige bast outdaan en daarna midden doorgesneden en in de zon gedroogd.

Deze gedroogde cocosnoten worden door Europeanen en Chineezen opgekocht en naar Singapore uitgevoerd. In Europa perst men in fabrieken uit de Copra, de olie, die meest voor zeep-bereidingen gebruikt wordt (cocoszeep, palmetine-zeep).

Verder heeft men ook de palm-olie bereiding uit het geraspte vruchtvleesch der »Elaeis Guineensis L, die echter op Afrika thuis hoort doch nu ook in Indië welig tiert. Deze oliesoort wordt meest gebruikt in de stearine-kaarsen fabrieken. (stearine, oleïne en glycerine).

De vezels van den klapper gebruikt men om er allerlei soort van borstel- en mattenwerk van te vervaardigen.

De bolster van de noot wordt met een ijzeren pen, die men aan den grond vastmaakt, getrokken, hierna worden zij soms 5—6 maanden geweekt, vervolgens gaan zij door een braakmachine, worden daarna gedroogd, gehekeld en in bundels gepakt en aldus in den handel gebracht.

Deze vezels zijn nog ruw en dus nog slechts geschikt voor borstelwerk. Zij worden later door andere werkruigen gezuiverd en gereed gemaakt om gesponnen te worden. De aldus bereide vezels worden in balen geperst en verzonden. Deze vezels zien er roodbruin soms ook zwartbruin uit en hiervan worden de matten geweven (cocosmatten). Het afval wordt aan de stoomfabrieken en schepen verkocht tot het stoppen van lekken in scheepswanden of stoomgeleidingen; de grovere vezels worden tot borstelwaar verwerkt.

Het klapperwater is een verfrisschende drank en de inlanders noemen het (jonge) klapperwater een probaat middel voor kinderen, die van ingewandwormen last hebben.

In de warmte is klapperwater een gezonde aangename drank.

In het, „Bulletin van het Koloniaal Museum" te Haarlem no. 24 wordt het volgende gemeld: (April 1901 bladz. 49).

„Klapperwater is in de warmte een voortreffelijk gezonde drank. Zou het dus met bijv. met een minimum van salicylzuur (of wel 't cocosap te steriliseeren) om bederf tegen te gaan, in goed gesloten flesschen te conserveeren zijn?

Het kost den planter niet meer dan flesch en kurk en een minimum arbeidsloon. Bij den enormen handel, die er tegenwoordig in copra bestaat, moet er op Java véél klapperwater weggeworpen worden en op de hoofdplaats Rembang bestond er destijds zoodanig gebrek aan drinkwater, dat een gastheer veel liever zag, dat men een flesch bier van f 0.60 of f 0.75 opdronk, dan dat men om een glas water vroeg. Ook placht men oudtijds, in Indië, bloemzaden, die een verre reis gemaakt hadden en uitgedroogd waren een nacht in versch klapperwater te weeken, omdat zij anders niet op kwamen, maar na die bewerking zeer weelderig ontkiemden.

Op het hygiënisch congres te Parijs in 1900 is de stelling aangenomen;

stukken, die thans voor Indië aan de orde zijn *en die ook de toekomst van Nederland bedreigen* niet van economische of politieke waarde en wanneer Brinio, die zich tot de „Indische menschen" rekent er niet over in 't Sociaal Weekblad schreef, dan zou ook dit blad misschien er over zwijgen. Het wel en wee van Indië wordt, jammer genoeg totaal aan „de Indische menschen" overgelaten. Noch de vergaderingen van 't Indisch Genootschap noch de openbare samenkomsten van Moederland en Koloniën zijn in staat de dubbele zessen van 't Nederlandsch politiek leven tot zich te trekken. En hoe „Oost en West" ook haar best deed, de Vereeniging telt er slecht enkelen, als „uitzondering" onder hare leden.

BRINIO is met MR. P. BROOSHOOFT van meening, dat de Indiën op geen verbetering van socialen en politieken toestand hebben te rekenen, zoolang niet achter de mannen, die in het Parlement de belangen der Koloniën bepleiten, staat eene koloniale partij in het *land* onder de *kiezers*, maar hij gelooft, dat al onze pogingen om den Nederlanders in de Oost en de West belang te doen stellen weinig zullen baten wanneer wij ons wenden tot de kiezers van thans, tot de ouderen dus. Al onze werkkracht wil hij geconcentreerd hebben op koleniale opvoeding en vorming van de jeugd en de studeerende jongelingschap.

Wij, die er ons op toeleggen om bij jong en bij oud gehoor te vinden, zijn niet zoo pessimistisch want waarlijk de lust om van Indië te hooren begint onder het volk met den dag toe te nemen, maar wij zijn het toch met B. geheel eens, dat in de eerste plaats ernstige pogingen moeten worden aangewend om zoowel op onze Hoogere als op de Middelbare enLagere school onderwijs dan wel beter onderwijs in Indische aangelegenheden ingevoerd te krijgen.

Wanneer hij onze jaarverslagen naleest zal hij zien, dat de 4e Commissie van „Oost en West" zich tot taak heeft gesteld om in die richting te arbeiden en in het Orgaan der Vereeniging zal hij menig stuk ontmoeten, dat de strekking heeft om het kapitale euvel van geen, of van ondoelmatig onderwijs in de kennis der koloniën onder de aandacht te brengen van hen, die hierop in Nederland invloed kunnen uitoefenen.

Wij geloven evenals B., dat men bij het Hoogeren het Middelbaar-onderwijs en ook bij de kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen zou moeten beginnen en dat zelfs daardoor reeds, de verplichting der ouderen om er toch ook wat van te weten grooter zou worden.

Wij verheugen ons er over, dat wij in B. een bondgenoot hebben gevonden en beloven hem, dat „Oost en West" bereid is den eersten stoot te geven aan hetgeen waar hij om vraagt, zoodra het daartoe de kans zal zien.

Waren wij niet overtnigd dat de aanhouder winnen moet, dan zouden ook wij minder optimitisch gestemd zijn, maar wij houden goeden moed, al gaat het winnen van terrein ook slechts voet voor voet.

WEEKOVERZICHT.

De Tweede Kamer sukkelde voort met de militaire pensioenwetten. Wat er ten slotte van gekomen is dat zullen de weinige belangstellenden wel reeds vernomen hebben. Voor een algemeene opmerking bieden de gevoerde debatten slechts stof in zooverre zij zich zoover mogelijk verwijderden van een logisch en ordelijk parlementair samenspreken. Aan de redevoeringen en amendementen was somtijds geen touw vast te knoopen en meer dan eens moest men zich afvragen hoe het mogelijk kon zijn dat iemand met een onbeneveld hoofd lange redevoeringen hield om een leemte in de wet aan te toonen, terwijl hij slechts eenige artikelen verder lezende had kunnen zien, dat in de gewaande leemte bij uitdrukkelijke wetsbepaling was voorzien. Bij zulk een verward debat was het zelfs mogelijk, dat de Minister van Oorlog, een van de handigste verdedigers van wetsontwerpen in dit ministerie, nu en dan zelf de kluts kwijt raakte en verscheidene malen een tijd van beraad moest aanvragen. Overigens kunnen wij de werkzaamheden van de Kamer laten voor hetgeen zij waren.

Met genoegen hebben wij gelezen, dat de toestand van den Minister van Koloniën vooruitgaande blijft. In verband daarmede kwam nog een tegenspraak van het bericht, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken de verdediging van de ambtenaarswet van zijn collega zou overnemen. Ofschoon men nooit weten kan wat deze Minister niet zou aandurven, klonk de bijgevoegde beweegreden dat een wetsontwerp als dit niet geschikt is om door iemand anders dan de betrokken Minister te worden verdedigd, al zeer plausibel.

Er zijn zelf menschen die beweren dat het ongeschikt is om door wien ook verdedigd te worden. Maar dat moet nog blijken!

Een andere zieke maakt het minder goed, namelijk de heer Cecil Rhodes. Men had eenige weken geleden voor zijn herstel nog goede verwachting, maar wanneer de overgeseinde berichten juist zijn, dan ziet het er thans zeer leelijk met hem uit. Iemand die met zuurstoftoediening op de been wordt gehouden, heeft al heel weinig meer bij te zetten. De slechte toestand kan men het best aflezen uit de koerslijst van de Zuid-Afrikaansche mijn-waarden. Die waarin Rhodes belangrijk betrokken is, zijn reeds ettelijke percenten gedaald. Woorden van sympathie bij dit ziekbed zullen wij hier maar niet veinzen.

Wanneer men aan Rhodes indertijd had verteld, dat hij mogelijk het eind van den Boerenoorlog niet zou beleven, de man zou er waarschijnlijk geen woord van hebben geloofd. Wie weet hoe weinig van de belangrijke figuren aan het begin van den oorlog het einde zullen zien! Koningin Victoria wordt weldra legendarisch, Joubert, wie denkt nog aan hem in den tuimelstroom van de tegenwoordige gebeurtenissen. Straks gaat wellicht Rhodes heen; wie zal zeggen of Kruger en Chamberlain, beide heel oude heeren, de twisten, die zij zelf begonnen, ook zelf zullen bijleggen? Het kan zeker nog een poosje duren! De geheele houding van de Boeren, nu weer het loslaten van den krijgsgevangen Lord Methuen, doet niet aan wanhoop en vertwijfeling denken. Wij kunnen natuurlijk zelfs niet vermoeden welke de eigenlijke motieven waren die aan dit besluit den doorslag gaven, wij kunnen alleen het effect in Engeland beoordeelen. En in het licht van de gevolgen kan men niet anders zeggen, dan dat deze laatste zet van de Boeren in alle opzichten verstandig is geweest.

In het naburig Belgenland zijn de kamerdiscussie's weer eens uit de rails van het fatsoen geloopen. Tusschen den minister-president en de uiterste linkerzijde kwam het tot zeer bittere woorden, waarbij de laatste zich zeer betreurenswaardig aanstelde.

Door op een dergelijke wijze al het aanzien van een vertegenwoordigend lichaam te grabbelen te gooien, doet men voorzeker de vertegenwoordigde belangen geen dienst. Tooneelen als deze in de Belgische, Oostenrijksche en Italiaansche kamers zijn niets anders dan teekenen dat het verval en bederf van het parlementair stelsel is begonnen. Een fout, die met dit optreden zou overeenkomen, ware het, zich in zijn gedragslijn door kamertumulten te laten leiden. Voordat het dan ook niet nitdrukkelijk officieel is bevestigd, kunnen wij den Belgischen minister-president de Smet de Naeijer niet het onrecht aandoen van het gerucht, dat hij voornemens zou zijn heen te gaan, te gelooven.

Ter gelegenheid van het vertrek van prins Heinrich uit Amerika zijn de Engelsche stokebranden er nog in geslaagd een voor Duitschland onaangenaam verhaal te doen circuleeren. Het komt er op neer, dat Duitsche diplomatieke agenten zich hebben gemengd in de Amerikaansche binnenlandsche politiek, voor de verkiezing van Bryan hebben gewerkt en het duitsch gedeelte van het amerikaansche volk voor duitsche belangen hebben trachten te gebruiken. Dit alles op last en met medeweten van de Duitsche Regeering. Er zal wel veel onwaars en stellig veel overdrevens onder door loopen. Merkwaardig is alleen de onvermoeide vasthoudendheid aan een eens goedgekeurd plan waarvan de Engelsche staatslieden telkens blijk geven. Niettegenstaande hun eerste poging om door lasterlijke geruchten roet in het Duitsch-Amerikaansche feestmaal te strooien, zoo deerlijk is mislukt, schijnt men geenszins van plan zich daardoor van het voornemen om met zulke middelen zijn doel te bereiken te laten afbrengen.

Spanje blijft voorloopig in de ministerieele krisis vastzitten. Hoe er een oplossing moet komen kan niemand nog aangeven. Trouwens in Spanje stelt niemand er veel belang in. Men is daar het geloof in de regeering geheel kwijtgeraakt; men heeft achtereenvolgens van de vele partijen evenveel ministerie's aan het werk gezien en allen slaagden er slechts in den toestand zoo mogelijk nog wat te verergeren. Spanje zal er moeten komen door een algeheele tabula rasa van oude instellingen ten bate van geestelijkheid en adel, die aan het gezond volksbestaan kankeren. Maar de mannen daarvoor kan men niet vinden. Zoo zal men dus voortsukkelen tot aan de kroning van den jongen koning en het blijft de vraag of men daarna nog eenige verbetering in den toestand zal kunnen brengen. In verband met de kroning hier nog de vermelding, dat Nederland bij deze gelegenheid door den prins-gemaal zal zijn vertegenwoordigd.

Hoewel onlangs weer geruchten van een nieuwen Boksers-opstand de ronde deden, schijnt het voorloopig in het Binnenland van China rustig. Maar onder de Europeanen is de oneenigheid over het verdeelen van den buit nog niet tot bedaren gekomen. Het is vooral de Engelsche pers, die van het pas tot stand gekomen Engelsch-Japansche verdrag gebruik wil maken om de andere naties terug te dringen. Zoo houdt de Times niet op te stoken tegen de Duitsche ontginningsconsessies, hoewel Engeland zelve officieel daartegen niet in verzet gekomen is, wat trouwens ook moeielijk kon, omdat dit land reeds in andere Chineesche provincies voor zich veel belangrijker concessies had bedongen. Er blijkt echter nu reeds, dat de Japanners er niet aan denken om zich laten gebruiken voor Engeland's eigen handelsbelangen en dat men zich zal hebben vergist wanneer men gedacht had dat het bondgenootschap uitsluitend Engeland ten goede zou komen. De Japanners blijken zich terdege bewust te zijn van het gewicht van den dienst, dien zij door het sluiten van het verbond in de eerste plaats aan de Engelschen hebben bewezen.

Het schrikbeeld, dat wij wellicht binnenkort geen steenkolen meer zouden hebben en naar andere brandstoffen zouden moeten omzien, kan weer voor een poosje worden weggeborgen. In de Belgische provincies tusschen Luik en Antwerpen moeten reusachtige steenkolenlagen ontdekt zijn, geheel noordelijk België is een groote steenkolenmijn. Tevens een goed bericht voor onze Limburgsche mijnen. Zulke lagen strekken zich toch altijd over bijzonder groote oppervlakten uit en men vermoedt, dat het Engelsch-Belgische en Westfaalsche kolenveld slechts één kolenbekken uitmaakt.

Daar onze Limburgsche mijnen daar midden tusschen in liggen, is de conclusie niet moeielijk te trekken.

West-Indische Berichten.

Met ingenomenheid wordt in „De Surinamer" melding gemaakt van de kans die er bestaat, dat ook in onze West-Indische kolonie een goed boschbeheer door den tegenwoordigen Minister van koloniën in 't leven zal worden geroepen.

Niet alleen voor het in exploitatie brengen van de Surinaamsche bosschen die prachtige houtsoorten bevatten, zou dat zeer gewenscht zijn, maar ook om tijdig paal en perk te stellen aan de roekelooze wijze waarop nu de bolletrieboomen, waaruit men de balata verkrijgt, worden gedood.

Reeds meermalen werd in de Surinaamsche bladen er op gewezen, hoe de z. g. balatableeders door de onverantwoordelijke wijze van aftappen der plantensappen, alleen om toch maar zooveel mogelijk produkt te verzamelen, de boomen ten doode doemen.

Trouwens een herhaling van 't geen bijna overal elders gebeurde waar boomen gevonden werden, die getahpertja leverden. Geheele bosschen zijn langzamerhand door die hebzucht uitgeroeid.

Waar concessies werden uitgegeven, was 't nog mogelijk om eenig toezicht uit te oefenen. In 't Nickerische is 't dan ook voorgekomen, dat het Gouvernement van zekere concessionaris Garnet, die de voorwaarden geschonden had schadevergoeding kon eischen en krijgen.

Maar nu blijkt 't volgens mededeelingen aan de „Surinamer" dat groote benden stroopers in de balatabosschen aan 't werk zijn, en tegen hen is niet veel te doen, als er geen goed geregeld regeeringstoezicht bestaat. Zij bekappen de boomen, inplaats van telkens aan een zijde, zooals is voorgeschreven, aan alle kanten, om op die manier de laatste druppel sap af te tappen.

De rondom doorgekapte schors kan niet weer aangroeien door dat de sappen niet kunnen circuleeren, ongedierte nestelt zich tusschen bast en hout, weer en wind werken op de beschadigde plaatsen en de boom moet sterven.

Het bezit en de exploitatie van de balatabosschen is van te groot belang voor Suriname dan dat niet op die telkens geuitte waarschuwingen gelet dient te worden en men er niet zou verlangen, ja eischen, dat zoo spoedig mogelijk een goed boschbeheer tot stand komt.

Eigenlijk is 't zelfs niet te begrijpen, dat eerst nu ernstige plannen worden beraamd om Suriname, — dat groote en rijke woudland — een „bochwezen" te schenken. Moge 't niet tot een krenterige uitvoering komen, want dan geeft 't toch niets.

*
* *

Wij deelden eenigen tijd geleden mede, dat in Suriname met bezorgheid werd waargenomen, dat de trek van inwoners onzer kolonie naar de pas ontdekte rijke goudvelden aan de Inini in Fransch Guyana steeds meer toenam, wat vooral voor de goud industrie in Suriname leelijke gevolgen kon hebben.

In „O.-W." word nu melding gemaakt van een schrijven uit de Fransche kolonie, waaruit blijkt, dat deze trek zeer vermindert doordat 't den meesten der uitgewekenen alles behalve naar den vleesche gaat. Velen op goed geluk daar heen gegaan met rijkdomsidealen zijn ziek en geheel berooid teruggekomen voor zoover ze nog wat overhadden, om hun terugkeer te betalen, wat op verre na niet eens met allen 't geval was.

De gezondheidstoestand laat er dan ook veel te wenschen over en duizende gelukszoekers bevinden er zich reeds.

Onder die omstandigheden, zegt „O.-W." hebben vele personen die zich al hadden gereed gemaakt naar het beloofde land te trekken, van de reis afgezien.

RECLAMES.

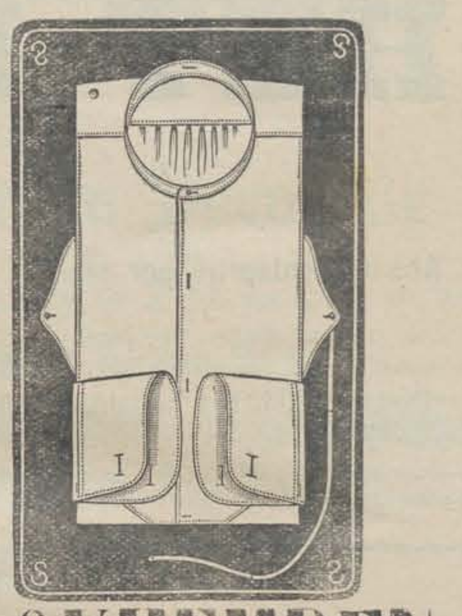
Mej. MOONEN—HENNES,

Bilderdijkstraat 98, alhier.

UITZENDING van DINERS.

Kamers met pension te huur.

SACHS & Co's.

ROKHEMDEN

passen onberispelijk.

Geopend

Mantel-Magazijn

„DE DUIF",

Zoutmanstraat 49, Den Haag.

SPECIALITEIT

IN

Mantels, Blouses enz.

Abonnement geldig in

BERLITZ

meer dan 170 steden

SCHOOL

ALLE MODERNE

TALEN

Onderwijs Vertalingen

ALLEEN Telef. 1130

NOORDEINDE 40

Gevaarschuwd wordt tegen misleidende nabootsing

69, DENNENWEG 69,

DEN HAAG.

ASCO KOUSJES

ASCO KOUSJES

ASCO KOUSJES

Geplaatst 30 en 45 ct.

Afgehaald 25 en 40 ct.

A. SERPHOS & Co. Telephoon 930.

Adat en hare beteekenis voor het bestuur in Indië.

II

De overige rectificatiën van den heer Prins zal ik zoo kort mogelijk beantwoorden.

In mijn voordracht heb ik tweemalen duidelijk gezegd, dat de adat verkoop van harta poesaka verbiedt.

Ik had daarbij kunnen voegen, dat zij geen verkoop van grond toelaat.

In zijn studiën over de inlandsche huishouding in de Padangsche Bovenlanden zegt Verkerk Pistorius

---

„Il y a lieu d'interdire l'emploi des antiseptiques, quels qu'ils soient, nocifs ou non, dans toutes les matières alimentaires (aliments et boissons.

De te Londen verschijnende „commercial intelligence 29 Sept. 1900; vestigde ook de aandacht op hetgeen door ons in het vorig verslag over het klapperwater is gezegd".

Het volgende wordt ook in de Semerang Courant nog kort geleden, gemeld:

Middel tegen cholera?

De jonge klappernoot van den z. g. klappa idjoe, welke bij de Javanen bekend staat als „dawègan idjo" heeft, naar men mededeelde vele choleralijders te dezer stede (Semarang) aan den dood ontrukt.

Negen lijders zijn door het drinken van het water en het nuttigen van het nog doorschijnend vleesch-gedeelte geheel en al hersteld. De beste is „de dawégan idjo kemarook boentoet" geheeten, dit is de jonge klappernoot, waarvan men het vleesch gemakkelijk met een lepel of ander werktuigje kan afschrapen.

Volgens de Javanen wordt de dawègan-idjo ook aangewend bij vergiftiging. Bij koortslijders, door bovenaangegeven wijze van deze klappernoot gebruik te maken.

Bij malaria zou het ook met met succes gebruikt kunnen worden??

De dawègan-idjo zou alle dierlijke en natuurlijke vergiften neutraliseeren. Een geneeskundig onderzoek is, naar het ons voorkomt, noodig, om de geneeskundige kracht van de noot alsnog aan te toonen.

Het Javaansche woord »kamarook« is afgeleid van »karook«, d. w. z. geschrab, van daar »gnerook« schrabben, afschrabben. »Kemeroek boentoet« is een jonge klappernoot, die het midden houdt tusschen »tjenghir« en dawègan en waarvan het vleesch nog doorschijnend is.

De oorsprong van de geneeskundige kracht van de dawègan-idjo, moet gezocht worden in de navolgende volksoverlevering:

. . . .

Toen Pangéran Poeger, later Soesoenan Pakoe Boeònò, jongere broeder van Soenan Manghoerat van Kartasoera, eene buikziekte had, zoo erg, dat men aan zijn leven wanhoopte, had hij een hevigen dorst. Om dezen te lesschen, liet hij een dawègan of klappa-idjo halen. Hij dronk het water gretig en eenige dagen daarna, nadat hij hetzelfde weer deed, was hij hersteld. En van dien tijd af kennen de Javanen aan de »dawègan-idjo« geneeskundige kracht toe.

. . . .

De Palmiet, ook wel oemboel poetjock of loemoet genaamd, is het hart en de kroon der palmen. Alle Indische dames kennen de palmiet. Zij wordt rauw of gekookt genuttigd. Als groente gekookt, heeft het eenigzins de smaak van zoete knolletjes. In Indië maakt men er zuur van, het (atjar) palmiet-zuur.

Slechts zelden snijdt men de oemboel uit den palmboom daar, naar men wil, de palm alsdan geen vrucht meer zal dragen. Daarom is het in Indië een welkom iets, indien bij hevigen storm of wind, dan wel door ouderdom, zulk een boom wordt neergeveld of omvalt. Zoodoende wordt men de palmiet machtig, waar men zoovele lekkernijen van kan bereiden. Ook het binnenste zachte vleesch van de jonge klappers, wordt in Indië veel voor gebak gebruikt, b. v. om klappertaart te maken, als sorbets met goela djawa of Javaansche suiker enz.

Ook de nog jonge klappernoot »tjenghir« wordt door de Inlanders bij hun »sambal« als versnapering genuttigd. Verder heeft men de Areka-Catéchu of de Penangpalm, waarvan de noten als bekend looimiddel (gambir) en een voornaam handelsartikel bekend zijn.

De »Arenga.Obtusifolia Mart. op Sumatra« »de Langkap« genaamd. Deze boom geeft gedurig vruchten en sterft niet na het vruchtgeven gelijk de Arén-palm.

»De Arèn-palm« of Arenga Sacharifera L.

De stam van dezen palmboom bevat evenals tal van andere palmboomen in zijn merg zekere hoeveelheid zetmeel niet in zoo groote mate als de sagopalm. Men beweert dat uit deze palm meel verkregen wordt met een minder aangenamen bijsmaak en dat er ook »brood« uit dit meel bereid, dien smaak behoudt.

Het gegiste sap uit den afgesneden bloemkolf is de palmwijn of saguweer, die verder gistende de inlandsche azijn levert.

De bastachtige stof tusschen den stam en de bladsteelen is zwart van kleur en wordt »doek, idjoh of gemoetoe« genoemd. Men maakt er touw van »talidoek genoemd, dat veel op schepen voor tuigage gebruikt wordt.

Uit het niet gegiste sap wordt door uitdamping de inlandsche suiker »goela aren« verkregen.

Verder heeft men nog de »Lontar of Siwalan,« de gewone klapperboom of »cocos Nucifera filamentosai en nog meerdere kleine en groote palm-soorten.

Tal van verscheidenheid heeft men in de namen van klappersoorten, die de Inlanders naar hun kleur en groei onderscheiden, bv. »klappa gading, klappa koppior, klappa idjoe kelapa of klappa bali kelapa koening, kelapa poejoe, kelapa radja, enz. enz. op Madura noemt men den klapper »njioer« op Java »dawègan«. In West-Indië wordt de klapper de cocosnoot genoemd. Van daar de naam »cocos« of wel coïr afgeleid van het Indische Kayari touw of koord. De kabels van coïr zijn uitstekend tegen den invloed van zeewater bestand.

Coïr-garen wordt in vele West-Indische fabrieben geweven voor cocos-matten. Het garen wordt in verschillecde tinten gesorteerd.

Het weven geschiedt door hijdraulische kracht, in Sancashire is men begonnen stoomkracht daartoe aan te wenden. De meeste coïr-vezels worden uit Ceylon in Engeland ingevoerd, doch thans worden ook groote ladingen van Bombay en de Westkust van Indië verzonden. (Zie hierboven over »borstelwerk").

Men zou nog vele soorten van cocospalmen kunnen noemen en waarvan verschillende handelsartikelen worden vervaardigd, maar om niet langdradig te zijn en in herhalingen te vervallen, zullen bovengezegde regelen wel voldoende zijn.

De vraag is slechts of er op »de Wenken voor Indië" in het Koniaal Weekblad »Oost en West" en in het weekblad »de Indische Bond" wordt gelet en of het met aandacht gelezen wordt?

Wie meer van Oost en West-Indië weten wil, leze daartoe de verschillende handleidingen over de voortbrengselen der Nederlandsche en overzeesche gewesten van F. van Eeden en van zoovele anderen.

Breda, 23 Febr. 1902. Mevr. J. M. J. CATENIUS-VAN DER MEYDEN.

„o. a. „De adat schrijft voor, dat *onroerende goederen* „*niet vervreemd mogen worden.* Alleen in uiterste ge- „vallen kunnen de onroerende goederen *desnoods ver-* „*pand, en in het ergste geval verkocht worden.*"

Volgens Wilken — over de verwantschap en het huwelijks- en erfrecht bij de volken van het Maleische ras — is „*verkoop dezer goederen*" — harta poesaka „*dan ook ongeoorloofd,*" en kunnen zij „*alleen in* „*uiterste gevallen verpand en in het uiterste geval ver-* „*kocht worden.*

Op blz. 18 van het résumé van het onderzoek naar de rechten, welke in de Gouvernementslanden op de onbebouwde gronden worden uitgeoefend staat: „Het „staat den eigenaar van bebouwde gronden vrij zijn „gronden te verkoopen, verpanden, in bruikleen te „geven of weg te schenken. Verkoop van grond vindt „zelden plaats."

Verder op blz. 19:

„Behoort dus verkoop van grond op zich zelf reeds „tot de zeldzaamheden, de overdracht daarvan aan „vreemden is bijna een onmogelijkheid."

en op blz. 20:

„Dit mag wel als de voornaamste aanleiding genoemd „worden van het verkeerd begrip, dat men zich reeds „bij de eerste vestiging van ons bestuur van het „Maleisch eigendomsrecht heeft gevormd. Men meende, „en zeker niet ten onrechte, zoolang alleen de verminkte „uitdrukking gebezigd werd, daarin te zien een bewijs „voor de stelling, dat verkoop van grond bij de adat „ten stelligste verboden was, en men daarom gewoon „was de wet te ontduiken door een eeuwigdurende „verpanding".

Bij de eerste vestiging van ons bestuur was dus de indruk, dat de adat beslist geen verkoop van grond toeliet, Verkerk Pistorius en Wilken laten zich hierover wel wat onzeker uit, en de redacteur van het resumé zegt: „het staat den eigernaar van bebouwde gronden „vrij zijn gronden te verkoopen."

Opgemerkt zij al dadelijk, dat het den grondeigenaar volgens dien redacteur niet *geheel* vrij staat zijn gronden te verkoopen, want *overdracht daarvan aan vreemden is bijna een onmogelijkheid, daar de panghoeloe's het recht hebben om bij het bieden van een buitensporig hoogen prijs door een vreemdeling de waarde van den grond in billijkheid te taxeeren, ten einde een verkoop binnen de negrie mogelijk te maken.* Voorts zij er op gewezen, dat het resumé uit een aantal verslagen is samengesteld, waaronder die van Sidjoengdjoeng, Fort de Kock, Ayer Bangies en Poear Datar; waarin men, *bepaalde tegenspraak vau het eigendomsrecht aantreft.* Of andere verslaggevers zich minder bepaald over de kwestie hebben uitgelaten, wat mij waarschijnlijk voorkomt, wordt niet vermeld.

Daar nu in het resumé geen gevallen van grondverkoop door Maleiers aan Maleiers worden opgegeven, en daarin alleen bepaald genoemd worden gevallen van grondverkoop door inlanders aan het Gouvernement, wat m.i. niets bewijst; wel de gebruikelijko formule bij verpanding doch niet die bij verkoop vermeld, en toegegeven wordt — blz 21 — dat men volgens adat „*meer vrije beschikking heeft over eigen verkregen goed dan over geërfd goed*", dus *grond op verschillende wijzen kan worden bezeten,* kwam het mij voor, dat het resumé slechts de persoonlijke meening van den redacteur weergeeft na overweging van het in de verslagen voor en tegen het Mal. eigendomsrecht ingebrachte, en achtte ik mij indertijd als assistent-resident van Painan, waar geschillen over pand, bezit, erfrecht, bijna dagelijks voorkwamen, verplicht nader te onderzoeken, of de adat al of niet verkoop van grond veroorlooft.

Het resultaat was, dat niettegenstaande nauwgezet speuren geen enkel geval van verkoop van grond door inlanders aan inlanders kon worden opgespoord, en de vele door mij geraadpleegde Boven- en Benedenlanders *eenstemmig en beslist verklaarden, dat de adat geen verkoop van grond veroorlooft.* Verder bleek, dat in gesprekken met Europeanen wel eens koop en verkoop (djoaal bli) wordt gebezigd, waar bedoeld wordt *sando agoeng*, voornaamste, grootste verpanding, d. i. verpanding van grond ten eeuwigen dage, voor altijd, dus zonder recht van uitlossing.

De verpandingsadat wordt namelijk in het resumé niet juist beschreven.

Gewone verpandingsovereenkomsten grond betreffende, gadé, sando, mondelinge en schriftelijke, worden nooit voor een bepaalden tijd aangegaan.

Soms wordt ten overvloede gezegd of geschreven: Salama belomdi tahoeri, d. i. voor zoolang het verpande nog niet is uitgelost. Al wordt daaromtrent niets bepaald, dan nemen partijen toch stilzwijgend aan, dat uitlossing ten allen tijde kan plaats vinden. De verpanders en hun erfgenamen kunnen daarmede wachten zoolang zij verkiezen, en gevallen van panden, welke 50, 60 jaren en langer onuitgelost zijn gebleven, en van den oorspronkelijken pandhouder eenige malen door erfrecht op anderen zijn overgegaan, zoodat het moeielijk wordt bezit door pandneming van bezit door erfrecht te onderscheiden, zijn niet zeldzaam.

Dit gold vroeger ook bij verpanding van roerende goederen, doch tegenwoordig wordt daarbij in navolging van de Gouvernementspandhuizen wel eens een termijn voor de uitlossing bepaald. Is die termijn verloopen, dan wordt het pand eigendom van den pandhouder.

Wenscht de pandhouder den door hem in pandgenomen grond niet langer in pand te houden, dan moet hij den verpander of diens erfgenaam hiervan kennis geven, die dan zijn grond kan uitlossen, des hoods door dien weder aan een ander te verpanden.

Geschiedt dat niet, dan krijgt de pandhouder het recht den grond aan een ander te verpanden, doch voor niet meer dan de som, welke hij op het pand gegeven heeft.

Rente wordt bij verpanding niet berekend, doch het voordeel van den pandnemer bestaat daarin, dat hij den in pand genomen grond zelf bewerkt en oogst, dan wel aan den verpander in bewerking geeft tegen betaling van de helft (perdoeaï) of een derde (pertigaï) van den oogst.

Bij Sando agoeng welke overeenkomst ingevolge adat moefakat is veroorloofd, zoodat van adatontduiking geen sprake kan zijn, moet in tegenwoordigheid van het hoofd en van getuigen uitdrukkelijk worden verklaard, dat de grond verpand wordt ten eeuwigen dage, en dit geschiedt beeldsprakig met de uitdrukking: *salama lamanja, salama ajerhilir, salama awan dan kilat poetih, salama gagah hitam,* omdat het water *altijd* naar beneden zal stroomen, de wolken en de bliksem *altijd* wit zullen zien en de gagah (een zwarte vogel) altijd zwart zal zijn.

Bovenstaande beeldspraak voor de eeuwigheid, waarvoor in de Bovenlanden ook wel de door den redacteur van het resumé gegeven uitdrukking: salama peridaraän, matahari, boelandan bintang, salama awan poetih enz., zoolang zon, maan en sterren aan den hemel staan, zoolang de wolken wit zijn enz., wordt gebezigd, wordt ook bij andere altijddurende verbindtenissen gebezigd, b. v. bij het soempah sati d. w. z. eeuwigdurende vriendschap sluiten, het zweeren van eeuwigen trouw. Zij kan dus nimmer zijn gebezigd om het onbepaalde van een termijn van verpanding uit te drukken, zooals in het resumé wordt opgegeven. Bij gewone verpanding, d. i. met recht van wederinlossing zoodra de verpander dit verkiest, komt zij dan ook nimmer voor, en het gebruiken van de woorden: *salama belom di tahoeri* voor zoolang het pand nog niet is uitgelost, achter een uitdrukking, die geen andere beteekenis dan: *voor altijd, voor eeuwig,* hebben *kan,* zou onzinnig zijn.

In het resumé wordt dus verkeerd begrip van een uitdrukking, die nooit kan zijn gebezigd, als de voornaamste aanleiding opgegeven, van de meening bij de eerste vestiging van ons bestuur ontstaan, dat namelijk verkoop van grond bij de adat ten stelligste was verboden.

Verpanding ten eeuwigen dage sluit in zich het recht van den pandhouder om den in pand genomen grond, hetzij gewoon, hetzij voor eeuwig aan een ander te verpanden, zonder dat de oorspronkelijke bezitter daarin behoeft te worden gekend.

Tot Saudo agoeng wordt slechts in uiterste gevallen overgegaan, doch de bewering in het resumé, „als zou er door den Maleier op een paar uitzonderingen na nooit van de gelegenheid tot eeuwigdurende verpanding zijn gebruik gemaakt", is niet geheel juist, want door mij zijn minstens een tiental in Painan gesloten acten van eeuwigdurende verpanding onderzocht, waaronder er waren van 30 jaar en langer her. Van die acten hadden slechts 2 betrekking op harta poesaka; al de andere betroffen nieuwe ontginningen of harta pentjarian. Voor zoover nagegaan kon worden, werd nimmer een sando agoangverbintenis mondeling gesloten.

Volgens adat mogen alleen leden der negrie bezitters zijn van daartoe behoorende gronden, hetzij door ontginning, hetzij door pandneming. Sterft b. v. in een negrie een familie uit, die grond als harta poesaka bezit, dan moet van een ver verwante in een andere negrie wonende familie minstens een lid in de negrie van den erflater komen wonen, en zich als lid van de negrie doen opnemen, wil zij haar erfrecht als *poetoes nan maoelas* — Zie mijn artikel in de Indische Gids van Maart 1900 — kunnen doen gelden. Wordt hieraan niet voldaan, dan vervalt de nalatenschap aan de negrie, en wordt daarover naar goedvinden door de rapat negrie beschikt.

Bij voorkeur wordt grond verpand aan familieleden; is onder hen niemand genegen of in staat het ge vraagde geld op het pand te geven, dan wendt men zich tot andere leden der negrie.

Vreemdelingen, dat zijn in andere negrieën thuisbehoorende lieden, orang datang, mogen dus geen gronden in pand nemen of ontginnen. Hierbij moet echter gelet worden op de omstandigheid, dat in zwaar bevolkte negrieën met weinig of geen voor ontginning geschikten grond, zooals er in de Bovenlanden vele zijn, om voor de hand liggende redenen zelden of nooit vreemden als negrieleden worden opgenomen. In negrieën met schaarsche bevolking en overvloed van ontginbaren grond, zooals in de Benedenlanden, wordt daarentegen het negrielid zeer gemakkelijk gemaakt, soms vaste inwoning met negrielidzijn gelijkgesteld. Niet het ontginnen en in pandnemen van grond aan vreemden wordt dus bijna onmogelijk gemaakt, zooals in het resumé wordt gezegd, want dat is overal even streng verboden, doch het negrielid worden is in de eene negrie bijna onmogelijk, in de andere gemakkelijk, en dientengevolge komt het in de eene negrie nooit of hoogst zelden voor, dat negrieleden geworden vreemden gronden ontginnen of in pandnemen, en in een andere zeer dikwijls.

Het verbod van verkoop van grond vindt m. i. verklaring in de adat zelve.

Zij heeft communisme tot grondslag, en in de negrie, „*die prachtige politieke eenheid*" zooals de Gouverneur Kroesen haar noemde, is nog niets, geen enkele instelling, recht of verplichting, negrieleden of bezit betreffende, geheel los van de communistische idee.

Wel is waar zijn in de negrie geleidelijk nieuwe behoeften ontstaan, welke tot aanvulling en wijziging van de voor haar geldende adat door adat moefakat noodzaakten, doch dit is steeds geschied met handhaving van den oorspronkelijk zuiver communistischen grondslag.

De adat voorschriften met zedelijke strekking en tal van inlandsche wetsbepalingen getuigen hiervoor.

Vroeger konden o.a. de negrieleden in de tot de negrie behoorende bosschen zooveel jagen, houtkappen en boschproducten inzamelen, als zij verkozen, omdat die bosschen gemeenschappelijk door al de leden der negrie werden bezeten, en alles vroeger uitsluitend voor eigen gebruik in de negrie was bestemd. Sedert hout, harssoorten, rotan handelswaarde hebben gekregen en ter verkoop worden uitgevoerd, bestaat nog vrijheid van kappen en inzamelen voor eigen gebruik der negrieleden, doch van al wat verkocht en uitgevoerd wordt moet 1/10 in natura of geld aan de negrie worden voldaan als isi adat. (Zie hierover mijn hiervoor aangehaald artikelen het Gouvernementsbesluit van 24 December 1868 No. 13).

Aanvankelijk hadden alle familiehoofden een gelijk gezag, en maakten zij te zamen het negriebestuur uit. Later werden enkele dier hoofden — de Soekoehoofden — de eersten onder huns gelijken en met hooger gezag dan de anderen bekleed. Het wetsvoorschrift: samoefakat sakata — een van vergadering, een van stem — is echter van kracht gebleven, en bij hun aanstelling — soms ook bij andere door het Gouvernement ingestelde ambten, als Pamoentjaq districtshoofd Panghoeloe kapala — moet isi adat worden voldaan, bestaande in het geven van een feest, en het betalen eener som, *die onder alle aanwezigen verdeeld wordt.*

Vroeger bestond de vrije liefde. De vrouwen mochten haar gunsten alleen schenken aan leden harer negrie, doch waren overigens vrij in haar keus, en de mannen mochten dingen naar de gunsten van alle vrouwelijke leden hunner negrie. Nog moet een maagd huwen met een jongeling harer negrie, en sedert de invoering van het huwelijk, in mijn artikel in de Indische Gids van Mei 1900 aan zeer eenvoudige formaliteiten gebonden vrije liefde genoemd, waardoor de vrouw wordt genoodzaakt om in den dikwijls korten huwelijkstijd haar gunsten aan slechts een enkelen man te schenken, en het aan de andere mannen verboden is naar haar gunsten te dingen, moet *isi adat* worden voldaan, waarvan het bedrag onder al de bij de huwelijksvoltrekking aanwezige mannen wordt verdeeld.

Nog is de adat seraja van kracht, dagteekenende uit de periode toen men nog alles gemeenschappelijk deed, en waarbij aan ieder negrielid het recht wordt toegekend om in sommige gevallen, b.v. het oprichten van het geraamte van een nieuw huis, den bijstand van de leden der negrie te vorderen, die niet mogen weigeren, doch voor hun hulp naar behooren moeten worden onthaald.

Ook het grondbezit is, zooals hiervoren vermeld, nog aan eenige voorwaarden gebonden, welke een nauw verband met het vroegere communistische negriebezit aantoonen.

Volledigheidshalve zij nog gewezen op de aan de negrie verschuldigde isi adat voor blijvende ontginningen, waardoor dus gronden zoo al niet voor altijd dan toch voor langen duur aan het communale recht van de negrie worden onttrokken, op de isi adat voor toepassing van de adat poetoes nan maoelas, welke adat een concessie is aan een vroegere, volgens welke zelfs elders wonende familieleden geen erfrecht konden doen gelden; op het feit, dat al de ontgonnen gronden harta poesaka zijn of worden moeten, en deze, ook volgens Wilken, tot hoofddoel hebben de vrouwelijke familieleden met haar kinderen steeds voor armoede te behoeden, waarin opgesloten ligt de bedoeling, dat ook het nageslacht daarop rechten kan doen gelden.

Dit alles overwegende in verband met het resultaat van mijn onderzoek dienaangaande kom ik tot de gevolgtrekking, dat de adat geen voldoende vrije beschikking over grond geeft om verkoop en koop van grond te kunnen veroorlooven, op de wijze zooals zij dit verstaat van roerend goed, en dat de Sandoagoeng overeenkomst de alleruiterste concessie is geweest, voor uiterste gevallen.

Volgens inlandsche opvatting bestaat er een groot verschil tusschen slaven en pandelingen, en, voor zoover mij bekend, worden nergens in N.-I. de pandelingen onder de slaven gerangschikt.

Slaven, zelfs zij die vrijgelaten zijn, of zich vrijgekocht hebben, worden gerekend tot een klasse te behooren, die veel lager staat dan die der gewone vrije lieden.

Vroeger moesten vrijgelaten slaven en hun nakomelingen in een afzonderlijk deel van de negrie wonen, en is het van iemand bekend, dat hij van een slaaf afstamt, dan wordt hij altijd minder geteld dan een vrije man.

Wordt van een vrijen man gezegd, dat hij een slaaf is, dan is dat een groote beleediging hem en zijn geheele familie aangedaan.

Het pandelingschap verlaagt noch den pandeling noch zijn nakomelingen. Pandeling wordt nooit als scheldwoord gebezigd.

De pandeling moet werken voor zijn pandhouder, die hem echter niet op gelijken voet als zijn slaven mag behandelen, en is de schuld af betaald, dan wordt hij in de negrie weer geheel dezelfde als hij te voren geweest is. Zoowel op Celebes als ter Oostkust van Sumatra zijn mij gevallen bekend van lieden, die in hun negrieën een vrij hoogen rang bekleedden, een tijd lang pandeling werden, en na afbetaling van hun schuld, weder hun vroegere positie innamen, als of er niets gebeurd was.

Het kind van den pandeling is vrij, tenzij de vader voor de voldoening van zijn schuld komt te sterven, in welk geval zijn kinderen voor zijn schuld aansprakelijk blijven en in pandelingschap kunnen geraken.

Voor pandeling is mij geen ander woord bekend dan kamanakan di bawah loetoet. Ook in de encyclopaedie van N.-I. en in het Menangkabaoesche woordenboek van van der Toorn wordt geen ander woord opgegeven.

De uitdrukking: kamanakan dengan sebab, door Verkerk Pistorius vermeld, heb ik nooit gehoord.

Heeft een pandeling zijn schuld voldaan, dan is hij vrij, doch evenals bij elke gebeurtenis van eenig gewicht geeft hij bij het herkrijgen zijner vrijheid een feest.

In een aan den Gouverneur van Sumatra's Westkust aangeboden rapport van 19 Juni 1892 is door mij met gegevens uit het Painansche archief aangetoond, dat minstens drie dwangcultures hebben bestaan, namelijk van koffie, peper en padi. Daarin wordt ook bewezen, dat reeds voor 1850 de ambtenaren policierol — policiecrimineelerol genaamd — hielden, het niet gehoorzamen aan bevelen van het bestuur ten aanzien van de cultuur van koffie, peper en padi met blokarrest en drie maanden ten arbeidstelling straften, en dat zij als voorzitters van rapats in civiele en crimineele zaken optraden.

Over die dwangcultures handelt mijn artikel in de Januari aflevering 1900 van de Indische Gids.

In het Indisch Genootschap heb ik het bestaan van die drie dwangcultures niet uit het Boekabahdarfeest afgeleid, doch van dit feest alleen melding gemaakt als overblijfsel uit den tijd, toen bij Gouverneursbesluit de tijdstippen voor den aanvang der verschillende werkzaamheden aan de padivelden werden vastgesteld, tevens straf bedreigd werd tegen nalatigheid in het opvolgen van de daarin gegeven bevelen.

Dit Boekabandarfeest wordt niet te Padang alleen gegeven, en daarop wordt ook niet geregeld de wijze van wateraftapping uit de verschillende waterleidingen.

De waterverdeeling is in alle negrieën vast geregeld, verandering wordt daarin hoogst zelden gebracht, en behoeft daarin ook niet gebracht te worden, omdat zij afhangt van de onveranderlijke hoogere of lagere ligging der velden ten opzichte van de mede onveranderlijke rivierafdamming of prise d'eau.

Daarom heeft het negriebestuur alleen bemoeienis — soms ook de Gouvernementspolicie — met de waterverdeeling, wannneer wegens ongewenscht veel of weinig regen te veel of te weinig water door de leidingen wordt toegevoerd, en door padiplanters in het belang van hun te velde staanden oogst clandestien afgeweken wordt van de vaste waterregeling door de toe- of afvoer van water te kort of te lang te laten duren.

Het feest wordt, zooals trouwens de naam aanduidt, gegeven op het tijdstip bepaald voor den aanvang der sawah werkzaamheden *door het openen, het weder voor watertoevoer geschikt maken der waterleidingen,* waaraan na den oogst niet meer gewerkt wordt, zoo dat hier en daar instortingen voorkomen, en zij overal begroeid zijn.

Zeven jaar ben ik assistent-Resident van Painan geweest, en jaarlijks heb ik daar minstens drie Boekabandarfeesten bijgewoond, zonder ooit een woord over wateraftapping te hebben vernomen.

Evenals te Padang werd vroeger ook te Painan — naar gezegd wordt ook te Priaman — door het Gouvernement een zekere som voor dat feest beschikbaar gesteld.

Een dergelijk feest, chatib bertahoenan genaamd, werd vroeger in de Bovenlanden gegeven, doch het werd afgeschaft wegens de wanordelijkheden, welke daarmede gepaard gingen.

Wat door den Hr. Prins van werkvolk op de particuliere ondernemingen ter Sumatra.s Westkust wordt gezegd, wederlegt mijn meening niet, dat de Maleier niet geschikt is voor of weinig belust op arbeid bij particuliere ondernemers.

Er behoeft aan het door mij ter vergadering gezegde niets te worden toegevoegd of veranderd.

's-Gravenhage 27/2—1902.

P. J. KOOREMAN.

Eenige jaren Kunstleven te Batavia

door

OTTO KNAAP.

Zooals men uit eene advertentie in dit nummer van ons weekblad zien kan, stelde de heer *Otto Knaap* ter onzer beschikking eenige exemplaren van zijn in 1899 te Batavia uitgegeven werk: „Eenige jaren kunst- „leven te Batavia. (Januari 1896-Mei 1899.) Verza- „melde kritische en didaktische dagblad opstelletjes".

Wij mogen die exemplaren verkoopen tot den verminderden prijs van *f* 2 en daarvan dan de helft nemen voor het *fonds tot ondersteuning van de noodlijdende Javanen.* Wij zijn den heer Otto Knaap zeer dankbaar voor dit belangrijk geschenk, want wij geloven zeker, dat het kleine getal exemplaren van het boek, dat bij ons zoowel voor de leden als de niet-leden van „Oost en West" beschikbaar is, spoedig zal zijn verkocht.

Menigeen toch zal belang genoeg stellen in het geestesleven in onze O. I. koloniën om te willen lezen wat een bevoegde hand daarover enkele jaren geleden schreef en dat de kritiek hier recht van spreken had

ADVERTENTIËN.

Assurantie Maatschappij tegen Brandschade en op het Leven

DE NEDERLANDEN van 1845.

Kantoren: 's-Gravenhage, Kerkplein, hoek Prinsestraat. — Amsterdam, Sophiaplein. — Rotterdam, Zuidblaak 24 (Beursplein). — Breda Prinsenkade. — Haarlem, Kruisweg 70 c. — Nijmegen, Inde-Betouwstraat 8. — Groningen, Akerkhof, hoek Akerkstraat. — Zutphen, IJselkade.

Hoofd-Directie te 's-Gravenhage:
CAREL HENNY. Directeur;
Mr. J. J. HENNY, Adj.-Directeur.

Kapitaal . . . . f 4,000,000
Reserves ult. 1900 . . . . . - 1,877,900
Betaalde brandschaden tot ult 1900 - 21,625,000

Verzekering tegen BRAND- en INBRAAKschade tegen vaste en zeer billijke Premiën, zonder Inleggelden of Nabetalingen.

HAAGSCHE MUZIEK-HANDEL HOFSPUI Nº97.
ENDERLÉ en OOSTERVEEN HOFSPUI Nº97.

Nooddruft op Java.

Oproep aan

't Nederlandsche Volk

is in brochure-vorm te koop voor **f 0.10** bij de uitgevers van het **„Koloniaal Weekblad"** en overal in den boekhandel.

De opbrengst is ten bate van den Javaan.

TE HUUR.

Gemeubileerd Benedenhuis, bevattende **5 Kamers, Keuken,** en **Kelder,** keurig ameublement best. uit: **Salon-, Eetkamer-, Serre-, Slaapkamer-Ameublement, alle keukenbenoodigdheden,** verder **Mangel, Pers** enz. enz.

Gelegen **WEIMARSTRAAT 93.**

Verlofgangers in Amsterdam.

Voor 60 pCt. van den inkoopsprijs of ongeveer f 550.— ter overname aangeboden, in September 1902 of later, een eenvoudige

Inboedel,

twee jaar geleden nieuw gekocht voor eene groote familie uit Indië. Desverkiezende ook overtenemen de huur der woning, zijnde een ruim benedenhuis, nabij het Leidscheplein, huurprijs f 500.— 's jaars. Reflectanten wenden zich tot Bureau dezes onder motto „INBOEDEL".

Nijmegen

Fransche Straat No. 61.

Te huur **tegen 15 Augustus** een gemeubileerd huis van zeven kamers, met of zonder pension.

Huurprijs zonder pension f 100 per maand.

Adres **Wed. W. SCHEEPMAKER — van der Zwaan.**

Inlichtingen ook bij den tegenwoordigen bewoner den Heer A. J. JELTES.

Pension gevraagd

te 's-Gravenhage of Gooi voor **een** of **twee Meisjes,** ouderdom 7 en 8 jaar, bij eenvoudige ontwikkelde dame, ouderdom 30 à 40 jaar, liefst weduwe zonder kinderen. Pensionprijs voor een f 6 voor twee f 10 niet te boven gaande. School- en kleedergeld uitgezonderd. Brieven met benoodigde inlichtingen motto „Pension-kinderen", Bureau van dit Blad.

DEN HAAG.

VAN SOEST & VAN DER WEIJDE.

RIOUWSTRAAT 46.

Incasseeren van Grootboekrente, Aan- en Verkoop van Effecten, Deposito's, Prolongaties, Coupons, Reis-Credietbrieven, Incasso's.

Hoofdwassching.

Verdrijving der roos, belet het uitvallen der haren.

Hoofdwassching, bereid volgens het beste voorschrift door

Mej. E. DE LEEUW,

PRINSENSTRAAT 42, DEN HAAG.

Prijs per flacon **90** cts.

Grootste Keuze.

Franco levering door het geheele Rijk

Th. A. A. SIMONIS,

Groenmarkt 34,

over de PRINSESTRAAT

DEN HAAG.

Indische Families welke zich tijdelijk of voor vast in Nederland gaan vestigen, worden er in 't bijzonder op attent gemaakt, zich voor het **volledige** inrichten van huizen of **gedeelten** daarvan te wenden tot de Firma

D. VREDENBURG & ZONEN,

Hofmeubelfabrikanten te Zutphen.

Alles wat op het gebied van meubileering voorkomt, zoowel meubelen in elke verlangde stijl en houtsoort, als Gordijnen, Tapijten, Linoleums, Bedgoed, Ornamenten, Keukeninrichtingen enz. wordt **tegen de strengst concurreerende prijzen geleverd.**

Reeds honderde Indische Families geheel geïnstalleerd **waarvan vele attesten ter inzage.**

Franco levering door geheel Nederland.

PLAATSING DER GOEDEREN wordt niet in rekening gebracht.

Schriftelijke garantie voor soliditeit.

PRIJSCOURANT en TEEKENINGEN worden op aanvrage franco toegezonden.

Alle eikenhouten meubelen zijn van massief wagenschotshout vervaardigd en uitstekend geschikt om naar Indië mede te nemen.

IN ROBES

Fransche Coupe.

Maison L. Carrière „Gratio".

Reform kleeding naar keuze.

SPECIALITEITE IN INDISCHE KLEEDINGEN.

Attesten ter inzage.

113, Van Swietenstraat 113. Den Haag.

E WEKKER,

Coöperatieve Vereeniging.

Afdeeling „huisarbeid",

Zeestraat 31. Den Haag.

Hoeker's Aardewerk.

Friesch Houtsnijwerk.

Pension Büchner.

Laan van Meerdervoort 198, hoek Perponcherstraat,

Den Haag.

Ook Logies per dag.

Irrigatoren van glas met metalen draagbeugel zonder deksel met 1½ M. zwarte Gummislang, kraan en dubbele Canule **f 2.50**

Van gebronsd blik dito dito **- 1.75**

Van gebronsd blik met 1¼ M. grijze slang . . . . . **- 1.10**

P. M. TAMSON,

Nieuwstraat 17, 's-Gravenhage.

Voor den noodlijdenden Javaan.

OTTO KNAAP

Eenige Jaren Kunstleven

te

BATAVIA.

(Januari 1896—Mei 1899).

Van den schrijver ontvingen wij een belangrijk geschenk; de vergunning om 350 exemplaren van zijn boek te verkoopen voor *f* 2.— waarvan *de helft* der opbrengst komt *voor ons Javanenfonds.*

Aan *een ieder* dus die aan onze uitgevers **Haagpoort 4, den Haag** de som van *f* 2.— zendt of een postwissel van *f* 2.15 met de woorden „Kunstleven Batavia" zenden wij *vrachtvrij* of *franco per post* het verdienstelijke werk van den heer **OTTO KNAAP.**

Zie de bespreking in dit nummer van ons blad.

J. A. DE GRUIJTER,

Obrechtstraat 196, hoek Reinkenstr.

DEN HAAG.

Groote Sorteering

VULKACHELS, CALORIFÈRES

EN

Majolica-

TEGELKACHELPLATEN

ISERIEF & Co.

VEENESTRAAT 16/18,

den Haag.

Magazijn van Garen en Band.

DAMES HANDWERKEN.

Natuur Wollen Ondergoederen

VAN

Jansen en Tilanus.

FRIEZENVEEN.

Fabriek en Magazijnen „DE NIJVERHEID"

BREDA.

Behangerij, Meubelfabriek, Stoffeerderij, Bedden- en Matrassenfabriek.

Mart. Lefel-Oomen,

Hofleverancier.

Concureerendst adres voor complete meubeleering.

Enorme voorraad. Lage prijzen. Directe levering.

Geïllustreerde prijscatalogus Gratis en franco.

A. A. KNUIJVER & ZONEN,

Gedempte Raamstraat 11-12,

'S-GRAVENHAGE.

Hofleveranciers.

Nederlandsche Fabriek van **Borduur-en Passementwerken, Galonweverij** à Jacquard, **Photografiën** en **Teekeningen** van Vaandels. **Maconieke Artikelen** enz. worden franco ter inzage gezonden.

Zilveren Medaille Wereldtentoonstelling

PARIJS 1900.

VERHUIZINGEN

onder garantie.

Bergplaats voor Inboedels

(GARDE-MEUBLE)

VERPAKKING

(Emballage)

van alle soorten van goederen ter verzending door de geheele wereld.

DE GRUIJTER & Co.

AMSTERDAM, DEN HAAG, ARNHEM.

Leidschekade 70. Westeinde 48. Parkstr. 70/71.

PORT-, SHERRY, MADEIRA en fijne TAFEL-WIJNEN

AGUILAR'S

ZIJN **alom bekend.**

HEERENGRACHT 3-52,

Den Haag.

Succursales: UTRECHT, LEIDEN.

„De wijnen van dit huis zijn verkrijgbaar bij den heer „**B. DE BAS**" te Batavia, Hoofdagent voor West-Java."

Correspondentie te adresseeren aan:

Maison Antonio Aguilar.

Eduard Pelger,

„La Haye"

Chapellerie

Civile et Militaire

Nº 39 Prinsestraat Nº 41.

Costumes naar Maat — Gegarandeerde Coupe.

SPECIALITEIT in Gekleede Costumes, Mantelcostumes, Mantels, Blouses, Peignoirs, Costuumrokken etc. etc.

F. W. VON GEMMINGEN,

13 Anna Paulownaplein — Den Haag.

OVERHEMDEN

naar maat.

G. Körtzer

Chemisier,

24—26 Hoogstraat, Den Haag.

Indische Uitrustingen.

Gasornamenten

Nieuwe Armen van af **f 0.60.**

Nieuwe Schuiflampen met Gloeilicht van af **f 5.50.**

Nieuwe 3-lichts Kronen met Gloeilicht van af **f 17.**

Surpriselamp

met zijden Kap en Gloeilicht f 13.50.

NIEUWE Geijser-Badkachel,

Nieuwste systeem,

met groot nieuw BAD, met 3 jaar garantie en kostelooze plaatsing, **f 60.**

20a, Korte Houtstraat, Den Haag.

Telefoon 1207.

Lingeriefabriek

„De Hollandsche Nijverheid",

LANGE POTEN 20, 's-GRAVENHAGE.

Grootste inrichting tot het leveren van

UITZETTEN en INDISCHE UITRUSTINGEN.

voor DAMES, HEEREN en KINDEREN.

Daar aan **onze ateliers** circa 80 naaisters verbonden zijn, zijn wij in staat iedere bestelling in elken verlangden tijd op maat te leveren en garandeeren wij voor **keurige modellen, nette afwerking** en **sterk concurreerende prijzen.**

DEN HAAG.

GEDEMPTE BURGWAL 8, bij de WAGENSTRAAT.

LEIDEN, STATIONSWEG 19. Eerste Modes.

E. v. d. Horst.

MAGASIN de SOLDES.

DELFT, 21, CHOORSTRAAT. Nieuwste Garneering.

Grootste keuze **echte LYONSCHE ZIJDE** in zwart en gekleurd, ook andere kleedingstoffen bijzonder geschikt voor Indië,

voor de helft der gewone prijzen.

Alle goederen welke niet naar genoegen zijn, al zijn dezelve ook afgesneden, worden gaarne omgeruild.

Stalen worden op aanvrage franco toegezonden.

DE ADELAAR

Heerenkleeding-Magazijn

„DE ADELAAR",

Spuistraat 31, DEN HAAG, over de Passage.

INTERC. TELEFOON No. 1199.

Specialiteit in PRIMA QUALITEIT KLEEDINGSTUKKEN.

voor HEEREN en JONGEHEEREN, in elke taille groote keuze.

In Kinderkleeding hebben wij steeds een uitgebreide keuze der nieuwste modellen voorradig.

Steeds Nouveauté's in Stoffen en Modellen.

Grootste inrichting voor KLEEDING NAAR MAAT 1e Etage.

UNIFORMEN, LIVEREIEN, AMBTSGEWADEN.

Uitrustingen voor Oost en West.

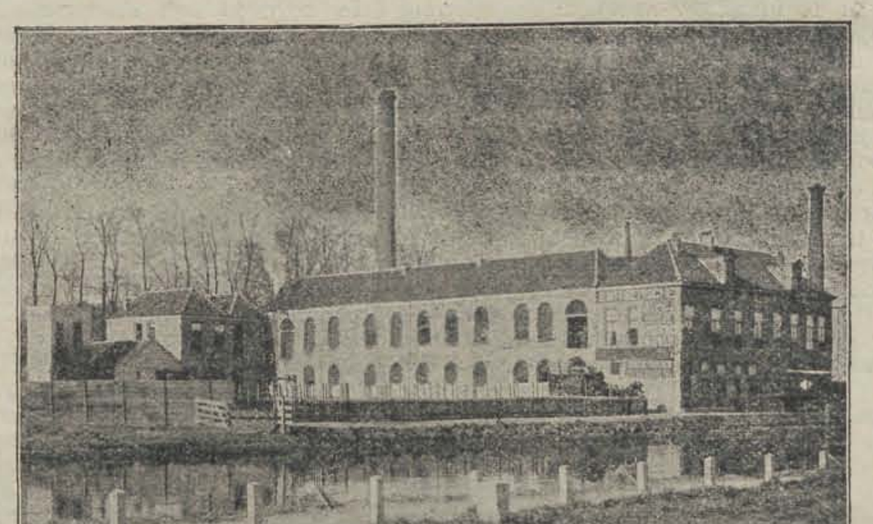
Tailleurshuis 1e Rang.

Zwitsersche Wasch-, Electrische Bleek- en Strijkinrichting

„RIJSWIJK",

te RIJSWIJK (Z.-H.)

Mr. F. J. G. v. d. SCHALK,

Elke hoeveelheid **fijne strijkgoederen** wordt wekelijks franco gehaald en thuis bezorgd.

GORDIJNEN en STOOMGOEDEREN binnen een week franco thuis.

MAISON de BRODERIES et de DENTELLES.

Madlle P. Ch. HOEK,

8 BAZARSTRAAT 8, LA HAYE.

Grand choix. ***Prix modérés.***

Lingeries fines, Rideaux Suisses, Mouchoirs etc.

TROUSSEAUX et LAIJETTES.

WONINGGIDS voor 's-GRAVENHAGE.

Orgaan der firma DUSSEL & DE LEEUW.

Op aanvrage gratis verkrijgbaar. Ook ligt deze gids op de informatiebureaux der Vereeniging «Oost en West» te 's-Gravenhage en te Weltevreden ter beschikking van belangstellenden.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.

Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Donderdag 20 Maart 1902.

valt niet te betwijfelen, wanneer men het oordeel leest, dat daarover na de verschijning van het boek, werd uitgesproken:

(De Heer T. in **Java-Bode** van 17 October 1899).
Mij staat hij, voor den geest als een man, van huis zachtzinnig, haast vrouwelijk zacht. Met een hart, kloppend voor alle medenmenschen. Met een innerlijk gesloten — doch zonder wantrouwen — voor wie hem vreemd is; maar zich gevend aan hem, wiens gemoedssnaren blijken samen te klinken of harmonisch te stemmen met de zijne. Vol goed vertrouwen, wel eens te spoedig geplaatst; en met een neiging tot humor, soms verloopend in spot, tot op 't kantje van bitter.

Met een karakter, waarin de hartstocht een hazenslaapje sluimert; dwepend met al wat schoon is, en wèl luid; en veel, haast te veel achterstellend bij het oprecht dienen van kunst in de ruimste beteekenis.

Iemand van fijnen smaak, eerst aangeboren, later vermeerderd en ontwikkeld door veel ernstige studie.

Iemand, die wil dat de kunst maagd blijve. Die angstvallig den drempel van haar woning bewaakt, en alle vrijers met oneerlijke bedoelingen, alle valsche vriendinnen alle lieden met souteneurbloed, alle écornifleurs den toegang belet, en hen wegzweept met zwiepende slagen.

En vervuld met een souvereine minachting voor hier gebruikelijk komediespel van vormpjes en standjes en hofhoudinkjes van den kouden grond, wetend, dat alle blazoenen en wapenschilden slechts tot zinspreuk dragen: „Zoo en zooveel in de maand."

Iemand, van wien een schacheraar in fictieve mijnwaarden zou zeggen: „een onpractisch mensch." — Gelukkig!

(De Bataviasche Correspondent in de **Locomotief** van 25 October 1899).
Bij vele lezers van *De Locomotief* zal ik den Heer O. Knaap niet behoeven in te leiden: zijn kritieken en opstellen, in den loop der laatste jaren in de *Java-bode* verschenen, hebben hem de reputatie verschaft van een grondig muziekkenner met een durvende pen. Dit durven is een aantal menschen erg hinderlijk geweest: in elk klein milieu wil zich nu eenmaal de ijdelheid gerespecteerd zien en er zou een tweede St. George voor noodig zijn om het tegen haar, die bij elke nieuwe wonde woester wordt, te kunnen bestaan. Te eerder heeft de strijder den kamp moeten opgeven, omdat de open stelling, die hij innam, hem ondermijnt en nog wel door iemand die hem een schild had moeten voorhouden. Met een illuzie minder, doch met het besef niet te vergeefs het puntig wapen te hebben gehanteerd en de eere der muzikale kunst te hebben verhoogd, is hij de arena uit en het emotielooze leven ingegaan, ten volle doordrongen van den zin der woorden van Gounod: „On ne blesse jamais les grands, on ne blesse peu les petits. C'est que, chez les grands, l'amour-propre est tué par l'amour."

(De Heer R. B. M. in de **Preanger-Bode** van 27 October 1899).
Het boek is met gloed en groot gevoel geschreven. De stijl is keurig. De schrijver aanvaardde den arbeid *con amore*, d. i. uit liefde voor de kunst. De criticus en de musicus zijn uit het boek te proeven en 'k weet haast niet wie van beiden den hoofdtoon heeft, want vaak wordt de criticus door den musicus medegesleept, en omgekeerd. De criticus hekelt en waardeert met scherpte en warmte, de musicus gevoelt en sympathiseert met innigheid en toewijding.

Het is een verblijdend verschijnsel — en 't is het eerste van dezen aard in Indië te aanschouwen —, dat de kunst in 't algemeen en de toonkunst in 't bijzonder door de verschijning van dit boek wordt geëerd. In dit opzicht is Knaap's boek een unicum.

(De Heer G. H. van Suchtelen in **Het Centrum** van 14 November 1899.)
De rijpe vruchten van een voorafgaande reuzenarbeid zijn er in neergelegd. Waarlijk, „l'art est dificile" maar de Kritiek is het niet minder. Hoe juist is daarom de aanhaling van *Arséne Houssaye*: „Aujour d' hui la critique est devenue créatrice elle-même; elle se passionne pour le culte des ideés' elle les remue, elle les sème".

(De Heer K. W. in de **Sumatra-Post** van 23 November 1899.)
Het is dus mogelijk dat wij, of een ander, bij het hooren van de door den Heer Knaap besproken uitvoeringen tot een oordeel gekomen zouden zijn, afwijkend van het zijne...... Maar dit belet niet dat het lezen van de doorwrochte, zeer gestijleerde opstelletjes een bijzonder genot geeft aan den muziekliefhebber, — die bijna op elke bladzijde de overtuiging krijgt van des Heeren K.'s buitengewone kennis, — zoowel als aan den minnaar van krachtig, levend, ongecastreerd Hollandsch.

(Henri Borel in zijne **opstellen**)
Dat was er dan tenminste *één*, die durfde en die zich rein en vrij wist te houden! Het waren geen gewone recensies, zoals er, ook in Nederland, bij tientallen in dagbladen zijn te vinden. Het waren, ja, wèl verslagen over muziekuitvoeringen, maar tevens uitingen van kunst, dikwijls mooi van stijl en rythme, tevens kranige protesten tegen het leelijke van de maatschappij en het leven, en zij bevatten een schat van muzikale kennis, die men slechts bij zeer weinige critici, zelfs in Holland, zal terugvinden.

INGEZONDEN.

Los en Vast.

Door B. A.

9 Maart 1902.

De aankondiging van het besluit, genomen door het Hoofdbestuur van O. en W., om den Compagniedag te vieren, „zoodanig dat die gedenkdag onzen armen „lijdenden Javaan, zal ten goede komen", ontlokt mij een bravo! en 't doet mij naar de pen grijpen tevens.

Ik vrees, dat er hard gewerkt zal moeten worden, namelijk om den 20sten Maart als gedenkdag in alle opzichten te doen slagen, en waarom?

't Ontbreekt ons aan algemeene, welwillende medesymphatiserenden bijstand.

Niemand in den lande kan nu nog onwetendheid voorwenden omtrent den toestand op Java, en toch? de zich voornaam vindenden onder de Nederlandsche Dagblad Pers hebben hun Hoofdartikelen bij dozijnen gewijd aan de Enschédésche werkstaking, maar een-Leadar ter opwekking van wat medegevoel voor onzen van honger omkomenden bruinen broeder en erger nog van diens vrouwen en kinderen, hij kon er niet af!

Door 't flink geschreven ingezonden stuk in O. en West, zie voorlaatste nummers, van Kapt. Romein o. a., blijkt dat wij op de Nederl. Pers heel weinig mogen rekenen.

't Stokpaardje is Zuid Afrika, en zij kunnen 't berijden er van niet missen.

Toch zou 't verkeerd zijn om het (Nederlandsch publiek afgescheiden van den m. i. tanenden invloed der Pers, gebrek te verwijten voor den een, en 't blind voortrekken van den ander, zonder meer.

Immers wat is 't geval? Onder de honderd duizenden guldens, bijeen gebracht in Nederland voor Zuid-Afrika en de Boeren is het bedrag aan vrijwillig ingekomen of beter gezegd vrijwillig toegezonden bedragen, wel zeer belangrijk, maar voor het overgroote deel dier gelden is gewerkt. En zie, dat werken op een actief voorbereiden akker ontbreekt ons helaas.

Immers (en 't is weer geen dankbaar werk om het te zeggen) Nederland wordt geschäftsmässig afgereisd door een heirleger van eensdeels uit Zuid-Afrika verdrevenen anderdeels uit Z.-Afrika gevluchte personen, welke bij al de daadwerkelijke liefde voor de zaak welken zij voorstaan, dan toch momenteel niets anders te doen hebben.

Ten andere ontbreekt den Javaan een miss Hobhouse. Engeland niet kennende zielen geloven alles wat zoo'n vrouwtje zich in Zuid-Afrika liet vertellen. Toegegeven dadelijk dat er veel werd geleden in de concertratie kampen overdreef onze miss ter wille van het politiek kapitaal 't welk zij ging slaan voor haar partij. Bij haar zending, nu, kon wat overdrijving ter wille van een nobel doel op zich zelf geen kwaad, maar waar ik tegen op kom is, dat de een wordt geholpen welke *niet* verhongert, blijkbaar ten koste van dengene welke blijkens authentieke en nog dagelijksch inkomende berichten, letterlijk omkomt bij den weg van gebrek, of daarvoor moet worden behoed door 't leger des Heils op Java, door Chineezen, en goedhartige Europeanen, en 't Nederl. Indisch Gouvernement, maar uitteraard onvoldoende, dit is duidelijk waar de nood zoo ontzettend in omvang is.

Er moet dus gewerkt worden. Waar dan blijven de photographiën uit Java van verhongerde kinderen uit de javaansche hongerkampen?

Aan al te velen ontbreekt het zoo niet aan hart, dan toch aan voorstellingsvermogen om zich, tenzij de phantasie gescherpt worde door aanschouwing in beelden naar de natuur genomen, een denkbeeld te vormen van de ramp des hongersnoods, waarbij al de rampen des oorlogs in 't niet verzinken.

Waar blijven de javanen, 't Hollandsch spreken machtig om in Nationaal kostuum ons land af te reizen vragend om symphatie en geld voor hun landgenooten, waar blijven de Indo-Europeanen in Nederland buiten „Oost en West?"

En gij Predikanten! op den kansel; den Boeren hebt gij altijd met u! maar zondt ge een enkele bede op, gedachtig aan de gelijkenis van den Samaritaan, voor den armen lijdenden onderdaan welke uw God! immers plaatste onder den beschermenden vleugel van hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, in trouwe Keizerin van Isulinde. Zondt gij een enkele bede op vraag ik, om den oogst te doen gedijen en de waterstroomen te keeren of de vulkanen te doven, welke daar ginds de onheilen bewerkten, die het zachtste volk der aarde neêrvelden, of hen gelaten doen nederliggen om te sterven met den blik naar het westen, naar zijn heerschers of naar boven naar Allah, ook uw God!

Ja zeker, men zegt, en zelfs menschen uit Indie die beter konden weten, zeiden zoo; de Javaan voelt niet zijn ellende zoo als wij dit zouden voelen, zoo als christenen gevoelen!

Men ontzegt den Javaan gevoel voor eigen smart en voor den smart der zijnen of zijner omgeving. Ook dat is den javaan belasteren. Hebt ge ooit een kind verloren op Java, gij die den javaan meent te kennen, hebt ge ooit de trouwe zorg van den mohamedaanschen bediende gezien bij 't ziekbed van een christenkind, waart ge getuige van zijn diepe wanhoop en zielesmart aan 't sterfbed van zulk een lieveling des huizes? Niet? Welnu dan kent ge de fijngevoelige ziel van den javaan niet. En als deze ongeveinsde smart zich dan uitte voor het kind van zijn meester, zoudt ge dan den javaan 't diepste medegevoel durven ontzeggen voor den nood der zijnen?

Er leven nagenoeg dertig millioen Nederlandsche onderdanen op Java, voorzooverre zij niet gehuwd zijn door hongersnood en ellende, wier eenige fout is dat zij een bruine huidkleur hebben inplaats van 'n fletsche blanke, en wier misdaad is dat zij niet opgevoed of onderwezen werden in 't geloof van hun derde overheerschers, en Christenen.

Waar gij geestelijk gezaaid hebt, daar bracht het gezaaide vruchten voort. Maar in stoffelijken zin hebben wij hoog beschaafden in werkelijkheid veelal gemaaid waar wij niet gezaaid hebben. Nu is 't de tijd om eens een enkele graanschoof af te staan aan hen welke den grond ploegden op de plaats waar wij maaien.

De Compagniesdag Collecte zal het uitwijzen of wij, Java waard zijn, ja dan neen!

In spijt van alle voordrachten op krijgswetenschappelijk gebied, in spijt van alle voorzorgen tegen een aanval van buiten, staat dit eene vast, n.l.: als de Javaan met ons is, behouden we Java tegen wien ook, is hij tegen ons, dan verliezen we Java, met of zonder B. V. (de term voor Buitenlandschen Vijand).

(Sedert B. A. het bovenstaande schreef, nu een tiental dagen geleden, heeft een deel der Nederlandsche pers begrepen, dat wij goed werk doen door hulp voor de arme Javanen te vragen. Ook hij zal dit met voldoening gezien hebben. Red.).

Het Altruïsme en de Mammon.

De schoonste uiting van het ethisch streven en denken, wat de westersche beschaving steeds meer en meer voorwaarts doet schrijden, is ongetwijfeld het *altruïsme*.

Het „Roode" „Witte" en „Groene Kruis" de ziekenverpleging, armenverzorging, dierenbescherming etc. etc. om niet te spreken van bestrijding der slavernij, de bekende beweging in zake Dreyfus, het Internationale medelijden met de Boeren, Finnen en Armeniërs — dit alles is het gevolg van het heerschende altruïsme onder de westersche volkeren.

Hierdoor onderscheidt zich juist m.i. de Europeësche van de Oostersche beschaving.

Met voldoening mogen de Christenleiders op dit schoone resultaat van hun moeilijken arbeid neerzien.

Niet alleen in nationaal of internationaal gewaad vertoont zich het altruïsme, doch ook draagt het reeds in vele gevallen een individueel karakter, vaak geheel buiten den invloed van het egoisme of de eerzucht om.

Vooral op het terrein van het lichamelijk lijden laat het altruïsme zijn invloed gelden.

Men denke slechts aan de vele sanatoria; gasthuizen en geneeskundige verpleging voor minvermogenden.

Zelfs tot in de hooge en allerhoogste kringen, waar gebrek en „struggle for life" wel als onbekenden kunnen worden beschouwd, is het altruïsme, wat onze beminde Koningin-Moeder bewoog, haar nationaal geschenk te bestemmen voor het bouwen van een sanatorium, waar minvermogende lijders genezing vinden of hun laatsten pijnlijken levensdag dragelijker slijten kunnen.

Was het niet altruisme, wat de Koningin van Portugal ziekenverpleegster deed worden?

Over deze beminlijke vorstin las ik ergens het volgende:

„Zij maakte opzettelijk de grondigste geneeskundige studies, leerde in hospitalen als een eenvoudige ziekenverpleegster, de kunst van verbinden en het verzorgen van wonden en elken morgen vindt de dageraad haar aan den arbeid.......

Indien Fabiola niet het eerste hospitaal had gesticht en niemand sedert haar op die gedachte was gekomen, wij zouden de eerste ziekeninrichting aan Amelie van Portugal te danken hebben gehad................

Men verhaalt tallooze anecdotes, betreffende de liefdadigheid der Koningin en de persoonlijke hulp door haar aan behoeftige kranken verleend; want zij vreest geen besmetting en deinst voor geen schouwspel van menschelijk lijden, hoe ontzettend dan ook, terug, wanneer zij meent dat haar bijzijn een ongelukkige tot eenige opbeuring kan wezen. *Op eigen kosten* onderhoudt zij een kliniek en hospitaal voor de kranke kinderen onder de armen, waar zij niet alleen behandeld worden en de noodige medicijnen ontvangen, maar ook na hun herstel versterkend voedsel blijven krijgen, tot zij wederom geheel en al bij krachten gekomen zijn."

Wanneer de Koningin zich te Lissabon bevindt, begeeft zij zich dagelijks naar deze inrichting, om daar bijna altijd uren achtereen door te brengen, zelve de kleine patienten verplegende, hun te eten gevende en met vriendelijke woorden tot rust brengende, als zij pijn hebben."

Bij het lezen van deze en dergelijke mededeelingen, en bij het dagelijks waarnemen van het onvermoeid streven der Westerlinge om zieken en zwakken, noodlijdenden en hulploozen de helpende hand te bieden, zwelt mijn borst op van dankbaarheid, omdat Indië, mijn geboortegrond, door een der West Europeesche landen, overheerscht wordt.

Maar gelijk een landschap, tintelend van zonlicht en jubelend in mooie natuurgeluiden, eensklaps somber en stil wordt door een enkele donkere wolk, zoo is het mij, als ik het boekje opensla, waarin ik de treurige feiten van cynisme en harteloosheid in het schoone Insulinde aangeteekend heb.

Eerst dacht ik, dat in het door mij aangelegd „klachtenboek" meer witte dan beschreven bladen zouden voorkomen, helaas, enkele pagina's zijn nog maar wit; al de anderen reeds besshreven met droeve gebeurtenissen die indruischen tegen de begrippen der hooge Westersche beschaving, die vloeken tegen het begrip van humaniteitsgevoel en eene bespotting zijn voor de schoone leer van Christus!

Maar gelukkig dringt, hoewel langzaam toch, meer en meer het licht door tot de donkere geheimen van enkele Indische Mammons. Nu en dan wordt er een tipje van den zwaren mantel, die een gedeelte der Indische kapitalistische wereld omhult opgelicht en ziet men dan, dat in die maatschappij, in die wereld, het altruïsme dikwijls als onbekend en ongevoeld moet worden beschouwd.

Het Residentiegerecht te Medan (Deli) van 4 Februari j.l. geeft ons een treurig beeld te zien, hoe bitter weinig de altruïstische invloed van het ethische stelsel der Westersche beschaving bij den Westerling G. R. Bauman, Administrateur van de koffie onderneming Greaban in Serdang heeft gewerkt.

Wegens overtreding van art. 5 inverband met art. 13 der Koelie ordonnantie" is bovengenoemde estate-beheerder gedagvaard. In de acte van beschuldiging werd Bouwman ten laste gelegd: „Op onvoldoende wijze zorg te hebben gedragen voor genees kundige hulp aan de koelies zijner onderneming."

Dit was gebleken bij een inspectie van het hospitaal door den eerstaanwezende Officier van gezondheid 1e. kl. P. A. Maier, in gezelschap van den Controleur van Loeboek Pokam J. R. Stuurman.

Met namen werden genoemd de Javaansche koelie vrouwen Pariem, Sajiman en Samen en de Javanen Ronowikromo en Kromodimedjo, die tijdens de inspectie in een toestand van *verregaande* verwaarloozing waren aangetroffen.

Wij zullen deze zitting niet geheel volgen. Slechts van hetgeen uit het officiëele rapport van Dr. Maier en de getuigeverklaring van den Controleur Stuurman bekend is, wordt hier melding gemaakt.

Uit dit rapport bleek, dat er op deze onderneming, waarop 400 koelies werken, slechts een klein hospitaal is voor 15 zieken. Het is gelegen op een open terrein, zonder eenigen pagger van ijzerdraad omgeven. De vloer was zanderig, de omwanding van hout, het dak van atap. De ventilatie verkeerde in een hoogst onvoldoenden toestand. Er waren geen voldoende vensteropeningen. De britsen waren 1½ M. boven den vloer. Een privaat was niet voorhanden, evenmin een badkamer, noch een lamp. Beweerd werd door den administrateur, dat de zieken een eindweegs verder in een „pantjoren" konden baden, doch de weg naar deze badgelegenheid was zóó stijl en moeielijk, dat zelfs een gezond persoon er moeielijk kon komen; voor een zieke was het dus onmogelijk er te komen, daar de weg pl. m. 10 minuten gaans was. Door één Javaan moest voor al de zieken worden gezorgd. Tijdens de inspectie waren er 12 zieken, waarvan 5 licht. Het eerst kwam de dokter bij Pariem, een stervende Javaansche vrouw. Deze verkeerde in een toestand van vreeselijke vervuiling. Zij was ongewasschen, had een viezen sarong aan, lag op een vuilen koeliezak en met het hoofd op de planken. Een tweede, Sadjiman, was lijdende aan anemie. Ze had vreeselijke pijnen en was al 20 dagen ziek. Zij vroeg om vleesch en brood en beweerde daar al eerder om gevraagd te hebben, doch het niet te hebben gekregen. Een Javaan, Ronowikromo, ook zwaar ziek, lag daar al 1 maand; een ander Kromedimedjo, was 3 dagen ziek; een Javaansche vrouw, Samen, was 1½ maand ziek. Uit alles bleek, dat hier de eerste regelen der humaniteit met voeten werden getreden. Op zijn vraag, waarom de zieken niet naar het centraal hospitaal waren overgebracht, wérd aan Dr. Maier medegedeeld, dat de dokter dat niet noodig had geoordeeld. Ook was rapporteur echter gebleken, dat de opname in het centraal hospitaal zooveel meer zou kosten, het was dus voordeeliger voor den leider der onderneming zijn koelies in het hospitaal te laten sterven. De conclusie van het rapport was, dat noch door den administrateur, noch door den geneesheer, gezorgd was voor de zieke koelies. Men had hier te doen met een ergerlijke, zelfs schandelijke plichtsverzaking.

Bij zijn verhoor verklaarde get. Maier, dat bij de seervende vrouw o. a. van groote verwaarloozing was gebleken. Dat bewees de vreeselijke ontvelling, veroorzaakt door het liggen; bovendien het feit, dat zij met het hoofd op een plank lag. Ondanks de groote vervuiling, die een ontzettenden stank veroorzaakte, was er nergens een spoor van carbol of eenig zuiverend middel. Dat de zieken verwaarloosd werden, blijkt ook daaruit, dat het den zieken onmogelijk was de brits te verlaten; ligt hij er eenmaal op, dan kan hij er niet meer afkomen. De dokter der onderneming verklaarde aan getuige, dat door den slechten toestand der wegen, het niet doenlijk was de zieken naar het centraal-hospitaal te vervoeren, doch get. meende, dat de dokter dan zelf vaker had behooren te komen in het hospitaal. Dat trouwens bij dezen dokter groote onverschilligheid, zelfs onwil voorzit, is get. gebleken bij het bezoek van 's dokters eigen hospitaal, waar een vrouw, die zeer pijnlijk en venerisch was, lag op een stuk ijzerdraad, gespannen tusschen vier stijlen, waar ze zich wegens den pijn nu eens op deze, dan op gene zijde moest oprichten. Onder dat ijzerdraad lag een hoeveelheid smetstoffen, die natuurlijk besmetting verspreiben kon in het gansche lokaal. De dokter was, toen op deze en dergelijke zaken aanmerking werd gemaakt, zelfs onhebbelijk tegen get. en den controleur geweest. Zijn overtuiging was, dat hier de dokter de grootste schuld had, door zijn totale onverschilligheid en onwil, waardoor hij zeker niet de man was om den administrateurs met zijn wenken ter zijde te staan.

Als tweede getuige werd de controleur J. R. Stuurman gehoord, wiens verklaringen geheel overeenstemden met de door Dr. Maier afgelegde getuigenis. De inspectie behoorde tot de algemeene inspectie van de ondernemingen in Boven Serdang, op last van den Resident.

Vergelijk nu dezen Manmondienaar Baumann, die wellicht in zijn land zelf zeer ondergeschikt was, ellende en armoede ondervonden heeft, wel zelfs eens aan het ziekbed gekluisterd zal zijn geweest en die bovendien door de wet verplicht is, zijn arbeiders een behoorlijke geneeskundige hulp en verpleging te geven. . . . . . vergelijk eens dit kind van West-Europa met Koningin Amelie van Portugal, die een hooge positie bekleedt, de hoogste, die een vrouw hebben kan en die haar leven wijdt aan Hare ongelukkige en zieke onderdanen.

En. . . . . . . gij zult zeggen:

Er is geen spoor van altruïsme in den persoon Bouwmann te bespeuren, die naar men zegt, nooit uitgepraat is van Westersche beschaving, Europeesche ontwikkeling en Christelijken godsdienst.

Onwillekeurig komt mij de vraag op de lippen:

„Moogt gij, Nederlanders, schelden en al de fiolen van uwen afschuw uitstorten op den Engelschman, die in Zuid Afrika zieken en hulploozen mishandelt, terwijl in *uwe* eigen Kolonie, in de schaduw van *uw* schoone driekleur zulke menschonteerende: handelingen nog gebeurden en kunnen plaats vinden?

Of is het lijden van ons „bruine menschen" niet gelijk aan het lijden uwer blanke stamverwanten?

„Het is een op zich zelfstaand feit misschien", zullen velen vergoelijkend zeggen.

Ik hoop het met u, doch hebt gij wel eens gelezen, van wat de Duitschers zoo terecht de „*Tropenkolder*" der blanken noemen?

Gaarne zou ik willen uitroepen:

„Boijcot de Delische koffie, zoolang er hier dergelijke handelingen voorkomen!"

Maar ik doe zulks liever niet, aangezien het toch geen weerklank zou vinden.

Welnu, dan wensch ik u:

„Prosit, drinkers van Delische koffie!"

Als een koekje bij dezen heerlijken drank presenteer ik u de mededeeling, dat het Openbare Ministerie voor die misdaad eischte . . . . lacht niet lezers . . . . vier geldboeten van 75 gulden, bij iedere wanbetaling te vervangen door 12 dagen gevangenisstraf alsmede veroordeeling in de kosten,

Wat is het leven der Javanen toch goedkoop!

Medan Februari. 1902

E. Maleier.

Andere Nederlandsche bladen verzoek ik beleefd deze aanklacht bij de rechtbank van het *Alstruïsme* wel te willen overnemen en onze dierbare Koningin en het goede Nederlandsche volk te laten zien, hoe wij, uw „bruine broeders", hier nog kunnen mishandeld worden. E. M.

Een nieuw Maleisch Blad.

Wij ontvingen de volgende mededeeling, waaraan wij gaarne plaats verleenen.

Amsterdam, 15 Maart 1902.

Geachte Redactie!

Aangezien vele particulieren, ambtenaren en officieren in Indië zich indertijd abonneerden op mijn Maleische blad de „Bandera Wolanda", zoo verzoek ik U vriendelijk, ten gerieve van bedoelde abonné's het hieronder volgende berichtje in Uwe kolommen een plaatsje te geven.

Bij voorbaat den besten dank van
Uw dienstw. dienaar,
Brousson.

Naar wij uit zeer goede bron vernemen, heeft de heer H. C. C. Clockener Brousson zijn ontslag genomen als redactuer van het Maleische blad de „Bandera Wolanda".

Ontevredenheid over de wijze van exploitatie, de slechte papiersoort, het onoogelijk afdrukken der door hem gezonden cliché's enz., hebben den Heer C. B. het besluit doen nemen om voortaan van uit Nederland een nieuw Maleisch Tijdschrift de **„Bintang Hindia"** het licht te doen zien.

Genoemd blad zal wat formaat, papiersoort en platen betreft gelijken op 't bekende „de Prins der geïllustr. bladen" zoodat de Inlanders nu werkelijk iets extramoois hebben te wachten.

Uitgever van de „Bintang Hindia" zal zijn de firma N. I. Boon te Amsterdam, terwijl de studenten Radhen Mas Ario Koesoema Joedha (de jongere broeder van Poekoe Alam VI uit Djocja) en Abdul Rivai den Heer Brousson in de Redactie terzijde zullen staan.

De Heer C. B. zal nog dit jaar naar Indië vertrekken om op Java, Sumatra, Borneo enz. agentschappen voor zijn blad te stichten.

Inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde Deel, XLV (1902) afl. 1.

Dr. J. Brandes: Van Oud-Batavia. Losse mededeelingen (vervolg). — J. C. van Eerde: De Kalanglegende op Lombok. — G. L. Bink: Lijst van woorden opgeteekend uit den mond der Karau-Jotafa, bewoners der Humboldtsbaai — F. Twiss: Nota van aanvulling betreffende de onafhankelijke Batanghari-Districten.

Arhief voor de Java Suikerindusrtrie 10e jaarg. (1902) afl. 4.

W. Hasselman: Over het gebruik van zwavelzure ammonia. — Het vraagstuk van de oeconomische beteekenis van de irrigatie voor de eilanden Java en Madoera.

ADVERTENTIEN.

Haagsche Assurantie-Compagnie

voor Brand enz. van 1805

te 's Gravenhage.

Kantoor **Z. O. Buitensingel 245** b/h. Bezuidenh.

Directeuren:

W. F. MASTENBROEK en C. W. VERSTEGE.

Commissarissen:

Mr. W. K. F. P. Graaf van BYLANDT.

Mr. J. G. GLEICHMAN.

A. J. H. VAN KAPPEN.

BOEKHOUDEN.

Opleiding voor examens en praktijk door G. L. REINDERHOFF,

Obrechtstraat 3. Den Haag.

Leeraar M. O. Boekhouden, Assistent v/h. Nederl. Inst. van Accountants, Gedipl. en pract. Boekhouder.

Leeraar M. O.

SCHOONSCHRIJVEN.

Verbetering van slecht, moeilijk schrift in fraai, vlug loopend, volgens practische, vlugge methode. Aanbevolen in het belang van studeerenden, handelsbedienden, ambtenaren en allen, die werkzaam zijn in of solliciteeren naar administratieve betrekkingen.

Opleiding voor Examen M. O.

Buiten Den Haag les per correspondentie.

Billijke voorwaarden.

W. REUVERS,

73 Wagenstraat 73,

HAAGSCHE HOPJES

met goud bekroond

voorzien van bovenstaand handelsmerk verkrijgbaar bij

W. REUVERS,

Wagenstraat 73,

CONFISEUR, Den Haag.

N.B. Voor de tropen verpakt in hermetisch gesloten bussen.

Miele & Co.

Veenestraat 50

DEN HAAG.

Fabriek en Magazijnen van duurzaam Verzilverde ARTIKELEN VOOR Luxe en Huishoudelijk gebruik.

JAC. MOULIJN,

Opticien, Instrumentmaker,

2e Wagenstraat 95, Den Haag,

TELEFOON 704.

BRILLEN en PINCE-NEZ.

Voorschrift van Heeren Doctoren.

Artikelen voor Ziekenverpleging, Verbandstoffen, Breukbanden, Suspensoirs enz.

Aanleg en onderhoud van TELEFOON en ELECTRISCHE SCHELLEN.

Thee.
Koffie.
Mokka.
Gember.
Soja.
Chutney.

Theesalon.

VAN VEEN & Co.,

33 PLAATS, 's-GRAVENHAGE.

Telefoon 981.

SCHEVENINGEN, 109, Badhuisstraat.

Telefoon 4161.

69, Dennenweg 69, Den Haag.

Babybrander

met kousje, glas, pen en ballon f 1.—.

Mobielbrander

zeer geschikt voor werkplaatsen weerstaat schokken en trillingen f 3.50.

A. SERPHOS & Co., Telefoon 930

B. DERKSEN,

Brood- en Beschuitfabriek

„De Oude Vette Hen",

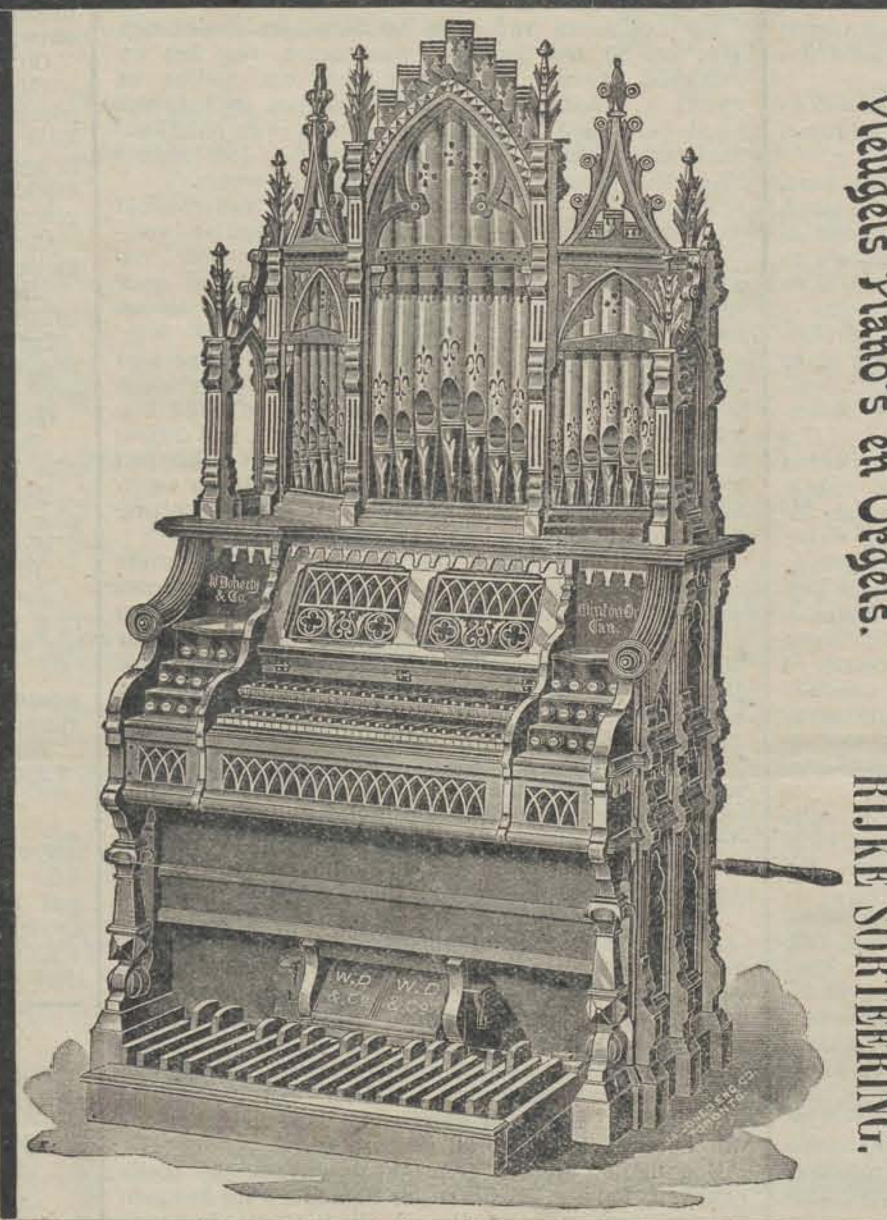
OPGERICHT 1680.

8, OUDE MOLSTRAAT—DRIEHOEKJES 8, 's-Gravenhage.

Hofleverancier.

Gewoon- en Luxe Brood, Beschuit, Krentenbrood, enz.

Geregelde bezorging door alle wijken der Stad en Scheveningen.

GOOSEN en SWAGERMAN. 149, Boekhorststraat 149a, DEN HAAG.

Vleugels Piano's en Orgels.

RIJKE SORTEERING.

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.

TELEPHOON 317.

Importeur van indische ingrediënten voor de rijsttafel.

Ontvangen: VERSCHE DJAHÉ-KOENJIT-KOENTJIE.

Echte Indische POUCHRON THEE (in pakjes) merk T. C. K.

Samballans. - Boemboe. - Atjars etc.

A. J. MESKER,

MEUBELFABRIKANT.

Hofspui 81, Telephoon No. 240, 's-Hage.

Inrichting voor complete meubileeringen, zoowel in koop, als in huur.

Complete Ameublementen voor geheele huizen, boven- of benedenhuizen steeds voorradig.

PRIJZEN STERK CONCURREEREND.

Verhuurt mede Gemeubelde boven- en benedenhuizen.

GORDIJNEN. TAPIJTEN.

Stoomvaart-Maatschappij

„ROTTERDAMSCHE LLOYD"

Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië

in verbinding met de diensten der

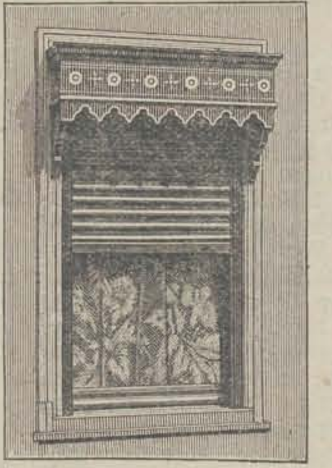
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia.
Ardjoeno	5 April	17 April	22 April	11 Mei	13 Mei
Soembing	19 „	1 Mei	6 Mei	25 „	27 „
Goentoer *	3 Mei	15 „	20 „	8 Juni	10 Juni
Oengaran	17 „	29 „	3 Juni	22 „	24 „
Gedé	31 „	12 Juni	17 „	6 Juli	8 Juli
Sindoro *	14 Juni	26 Juni	1 Juli	20 „	22 „
Salak	28 „	10 Juli	15 „	3 Aug.	5 Aug.
Lawoe	12 Juli	24 „	29 „	17 „	19 „

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*

De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage.*

HEINEKEN's

(Oudste) Glazenwasscherij

Stoom Jaloezieen en Rolluikenfabriek.

Den Haag, Wagenstraat 39a.

Amsterdam, v. d. Helststraat 1.

Utrecht, Potterstraat 20.

Hilversum. Arnhem. Nijmegen.

Koninkl. Nederl. Mandenfabriek en Magazijnen

Firma W. F. VAN VLIET.

Serre-Meubelen en Decoratie.

NOORDEINDE 158.

Volières, Vogelkooien.

Lange Beestenmarkt 4-6, Den Haag.

Dames Confectie-Magazijn

123, PIET HEINSTRAAT 123, Den Haag.

Nog deze maand OPRUIMING der voorradige goederen

tegen inventaris-prijzen.

Gez. Händel.

P. VOOGD, Hofsingel 6, Den Haag.

SPECIALITEIT

Blikverpakking voor Oost- en West-Indië.

F. H. BOTHE,

21, VEENESTRAAT – DEN HAAG.

SPECIALITEIT IN

GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.

Nouveauté's voor elk seisoen.

STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKE PRIJZEN.

De WONINGGIDS v/d. Nederlandsche Bond van Makelaars in Vaste Goederen, Assurantiën, enz.

o. m. bevattende de adressen der voornaamste **Makelaars in vaste goederen van Nederland.** en de

WONINGGIDS voor 's-GRAVENHAGE en OMSTREKEN

opgemaakt door 't Administratiekantoor der firma

FALKENBURG & Co.

's-GRAVENHAGE, Dennenweg 64,

zijn beide op aanvrage **gratis** verkrijgbaar.

Ook liggen deze gidsen op de informatiebureaux der Vereeniging «Oost en West» te 's-GRAVENHAGE en te WELTEVREDEN (Batavia) ter beschikking van belangstellenden.

Sigaren Magazijn

Korte Poten 21,

D. 't HART voorheen J. J. M. Graaf.

Import Export.

C. HOYNG,

Den Haag. -- Utrecht.

Geïllustreerde Prijscouranten worden **gratis op aanvrage** toegezonden.

ECHT CHINEESCHE THEE,

speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

Laden en Lossen

van alle Goederen uit Spoorwagons en Stoombooten

(ondr garanti.)

Commissie en Expeditie. Douaneformaliteiten.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.